Kamerbrief van de ministers van Buitenlandse Zaken en voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking over het vierde Nederlandse Nationale Actieplan 1325 betreffende de implementatie van Resolutie 1325 van Veiligheidsraad van de Verenigde Naties, d.d. 16 december 2020, kamerstuknummer. 34952 nr. 190

Tweede Kamer der Staten-Generaal

2

Vergaderjaar 2020–2021

26 150 **Algemene Vergadering der Verenigde Naties**

34 952 **Investeren in Perspectief – Goed voor de Wereld, Goed voor Nederland**

Nr. 190

BRIEF VAN DE MINISTERS VAN BUITENLANDSE ZAKEN EN VOOR BUITENLANDSE HANDEL EN ONTWIKKELINGSSAMENWERKING

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

Den Haag, 16 december 2020

Hierbij bieden wij u het vierde Nationaal Actieplan 1325 Vrouwen, Vrede en Veiligheid aan[1] dat in samenwerking met de ministers van Defensie, Veiligheid en Justitie en Onderwijs, Cultuur en Wetenschap tot stand is gekomen.

Het Ministerie van Buitenlandse Zaken is de interdepartementale coördinator van het Nationaal Actieplan 1325 (hierna NAP-IV) samen met WO=MEN, *Nederlands genderplatform,* die de maatschappelijke inbreng coördineert. Ruim 60 maatschappelijke organisaties zijn mede-ondertekenaar van het NAP-IV.

Het vierde NAP-IV werd aangenomen in de ministerraad van 11 december 2020 en zal in januari 2021 in werking treden voor een periode van 5 jaar.

In 2000 werd VN Veiligheidsraad (VNVR)-resolutie 1325 aangenomen; een historische resolutie waarin de VNVR zich unaniem uitsprak over het vraagstuk van de status, rechten en positie van vrouwen en meisjes in vrede en veiligheidsprocessen. Sindsdien heeft de VN-Veiligheidsraad nog tien resoluties aangenomen met betrekking tot *Women, Peace and Security* (hierna WPS), waarmee een internationaal normatief kader voor dit onderwerp is ontstaan.

Gerangschikt langs de vier pijlers van de VN Veiligheidsraad WPS-agenda en in vervolg op de eerdere NAPs en evaluatie van NAP-III, wordt in NAP-IV ingezet op de volgende vijf strategische doelen:

(1) Participatie: Meer vrouwen in leiderschapsposities en gelijke en betekenisvolle participatie van vrouwen en meisjes op alle niveaus in besluitvormingsprocessen ten behoeve van vrede en veiligheid,

[1] Raadpleegbaar via www.tweedekamer.nl.

kst-26150-190
ISSN 0921 - 7371
's-Gravenhage 2020

inclusief conflictpreventie en -beslechting, vredesopbouw, bescherming, noodhulp, wederopbouw en herstel.

(2) Preventie: De preventie van gewapend conflict en de preventie van gewelddadig extremisme, inclusief het daaraan gerelateerde geweld tegen vrouwen en meisjes, is gebaseerd op de mensenrechtenbenadering en heeft *human security* als uitgangspunt. Preventiebeleid en -beleidsuitvoering is conflict sensitief en is gender sensitief, – responsief en transformatief.

(3) Bescherming: Vrouwen en meisjes, maar ook mannen en jongens, in en uit conflictsituaties, worden beschermd tegen alle vormen van conflict gerelateerd geweld, waaronder seksueel en gender gerelateerd geweld, hun rechten worden gewaarborgd en zijn afdwingbaar.

(4) Noodhulp, wederopbouw en herstel: Noodhulp, wederopbouw en herstel voldoen aan de behoeften en dragen bij aan de empowerment en *human security* van vrouwen en meisjes.

(5) *WPS-mainstreaming*: Een genderlens wordt toegepast bij (re)organisatie, verbetering, ontwikkeling en evaluatie van analyse, beleid en beleidsuitvoering betreffende vrede en veiligheid.

Ten opzichte van de voorgaande drie Nationale Actieplannen zijn de volgende onderdelen nieuw of sterker onderdeel geworden van de komende Nederlandse WPS-agenda en inzet:

- NAP-IV bevat naast een buitenlandse nu ook een nationale beleidsfocus en implementatie.
- Er zal meer aandacht uitgaan naar monitoring, evaluatie en gezamenlijke verantwoording conform internationaal afgesproken WPS- en genderindicatoren.
- Een vijfde strategisch doel is opgenomen om gender consistent te adresseren in organisatie, analyse, beleid, uitvoering en evaluatie op gebied van vrede en veiligheid.
- Een *oversightboard* op werkniveau is ingesteld waarin overheid en maatschappelijke organisaties toezien op de implementatie, evaluatie, de gezamenlijke leeragenda en het vergroten van draagvlak.
- De ondertekenaars van het NAP1325 (overheid en maatschappelijke organisaties) zijn gezamenlijk – maar ieder op de eigen beleidsterreinen – verantwoordelijk voor de implementatie van het NAP-IV. De concrete uitwerking op activiteitenniveau valt onder de eigen verantwoordelijkheid van deelnemende organisaties.

Uw Kamer werd laatstelijk bij brief van 8 maart 2016 (Kamerstuk 26 150, nr. 150) onder andere geïnformeerd over de integratie van de VN-resoluties over Vrouwen, Vrede en Veiligheid in het buitenlands- en veiligheidsbeleid. Zoals ook in die brief stond zijn de afgelopen jaren stappen in de goede richting gezet. Het verwezenlijken van alle WPS-ambities en afspraken vergt echter een grotere politieke prioriteit en investering van de VN en van de lidstaten.

Nederland wil daaraan bijdragen vanuit de visie van een wereld waar gelijke en betekenisvolle participatie van vrouwen en meisjes in besluitvormingsprocessen ten behoeve van vrede en veiligheid vanzelfsprekend is, duurzame vrede en ontwikkelingskansen voor iedereen realiseerbaar zijn en conflict gerelateerd geweld, waaronder seksueel geweld, tegen vrouwen, mannen, meisjes en jongens stopt.

Wij zijn, overeenkomstig hetgeen in het NAP-IV vermeld staat, voornemens uw Kamer jaarlijks over de voortgang in de nationale en internationale implementatie van NAP-IV te informeren.

De Minister van Buitenlandse Zaken,
S.A. Blok

De Minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking,
S.A.M. Kaag

WOMEN, PEACE AND SECURITY

NAP 1325-IV (2021-2025)

Het vierde Nederlandse Nationale Actieplan 1325 betreffende de implementatie van Resolutie 1325 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties en opvolgende verwante resoluties

Een publicatie van

1325 / DUTCH NAP PARTNERSHIP

INHOUD

Voorwoord 4

Samenvatting 6

1. Internationale en nationale inbedding 8

2. Nederlandse inzet op WPS 10

3. Visie en doelen NAP 1325-IV 14

3.1. Participatie 18

3.2. Preventie 23

3.3. Bescherming 26

3.4. Noodhulp, wederopbouw en herstel 30

3.5. WPS-mainstreaming 34

4. Governance en brede strategische samenwerking 38

5. Monitorings-, evaluatie-, verantwoordings- en leerraamwerk 40

Annex I: raamwerk strategische doelen, subdoelen en indicatoren NAP 1325-IV 43

Annex II: context WPS: internationaal en nationaal 62

Afkortingenlijst 69

Begrippenlijst 70

Eindnoten 76

Copyright 86

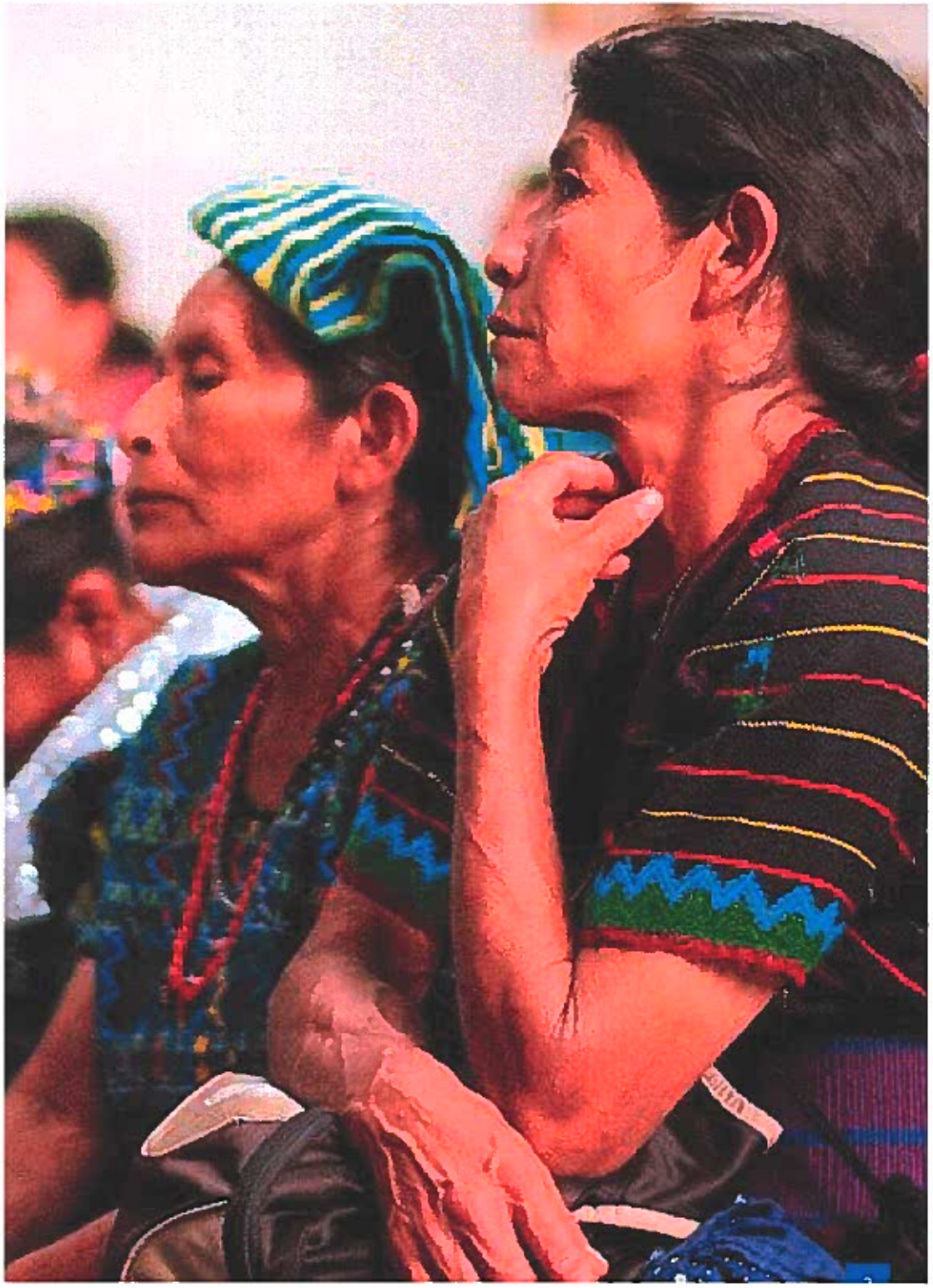

‘WHEN WOMEN LEAD AND PARTICIPATE IN PEACE PROCESSES, PEACE LASTS LONGER’

- UN WOMEN

VOORWOORD

Hierbij presenteren wij - Nederlandse overheid en maatschappelijk middenveld - het vierde Nationale Actieplan over *Women, Peace and Security*, kortweg het NAP 1325-IV. Samen maken we ons sterk voor een wereld waar gelijke en betekenisvolle participatie van vrouwen en meisjes in besluitvormingsprocessen ten behoeve van vrede en veiligheid vanzelfsprekend is, duurzame vrede en ontwikkelingskansen voor iedereen realiseerbaar zijn en conflictgerelateerd geweld tegen vrouwen, mannen, meisjes en jongens stopt.

De afgelopen jaren leverden we samen een belangrijke bijdrage aan het realiseren van de *Women, Peace and Security* (WPS)-agenda. Desondanks blijft de volledige implementatie van de WPS-agenda achter en staan vrouwelijke leiders, mensenrechtenverdedigers en vredesactivisten onder toenemende druk. Daarom intensiveren we met NAP 1325-IV onze inzet, ook in nauwe samenwerking met andere overheden en maatschappelijke partners in het buitenland.

NAP 1325-IV is een vervolg op de voorgaande drie actieplannen en kwam tot stand door constructieve samenwerking tussen overheid en maatschappelijk middenveld. Onze jarenlange samenwerking leerde ons dat we duurzame verandering alleen samen kunnen realiseren. De vier pijlers waarop de WPS-agenda is gestoeld - participatie, preventie, bescherming, en noodhulp, wederopbouw en herstel - vormen hierbij het uitgangspunt.

Middels een ambitieus en realistisch monitorings-, evaluatie-, verantwoordings- en leerraamwerk dragen wij op inzichtelijke manier bij aan deze WPS-agenda. Het lerend vermogen is een belangrijk onderdeel, zodat wij onze aanpak en inzet kunnen aanpassen naar nieuwe inzichten en bevindingen uit de praktijk. Focus op een nationale WPS-agenda en WPS-*mainstreaming* vormt een belangrijke aanscherping van onze inzet. We bouwen aan een gelijkwaardige wereld gebaseerd op analyse, beleid en beleidsuitvoering die gendersensitief, - responsief en - transformatief is. We stellen lokale kennis en veerkracht daarbij centraal.

Stef Blok, Minister van Buitenlandse Zaken

Sigrid Kaag, Minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking

Ank Bijleveld, Minister van Defensie

Ingrid van Engelshoven, Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

Ferdinand Grapperhaus, Minister van Justitie en Veiligheid

Sander Dekker, Minister voor Rechtsbescherming

Ankie Broekers-Knol, Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid

Laila Ait Baali, Directeur WO=MEN Dutch Gender Platform

Zie voor een volledige lijst van de NAP 1325 ondertekenaars: www.nap1325.nl.

SAMENVATTING

De Nederlandse WPS-agenda wordt vormgegeven door nauwe samenwerking tussen de Nederlandse overheid en het maatschappelijk middenveld. Onze visie is een wereld met duurzame vrede, veiligheid en ontwikkeling voor iedereen, waarin gelijkwaardige participatie van vrouwen en meisjes vanzelfsprekend is. Deze noodzaak voor vredevolle en inclusieve samenlevingen waarin vrouwen en meisjes gelijkwaardig participeren en worden beschermd ligt ten grondslag aan de WPS-agenda. Maar 25 jaar na de Verklaring van Beijing en het Platform voor Actie en 20 jaar na Veiligheidsraad Resolutie 1325 is deze internationale agenda nog steeds niet volledig gerealiseerd. Extra inzet is daarom noodzakelijk.

Gerangschikt langs de vier pijlers van de WPS-agenda, zetten wij de komende vijf jaar in op de volgende vijf strategische doelen: *Participatie; Preventie; Bescherming; Noodhulp, wederopbouw en herstel;* en *WPS-mainstreaming*. Wij hebben hierbij zowel een internationale als een nationale focus van de WPS-agenda. Bovendien maken we gebruik van een monitorings- en evaluatieraamwerk, waardoor een constructieve en gedeelde leeragenda voor continue verbetering een van de belangrijkste middelen is om bij te dragen aan het behalen van de geformuleerde strategische doelen van dit NAP 1325-IV.

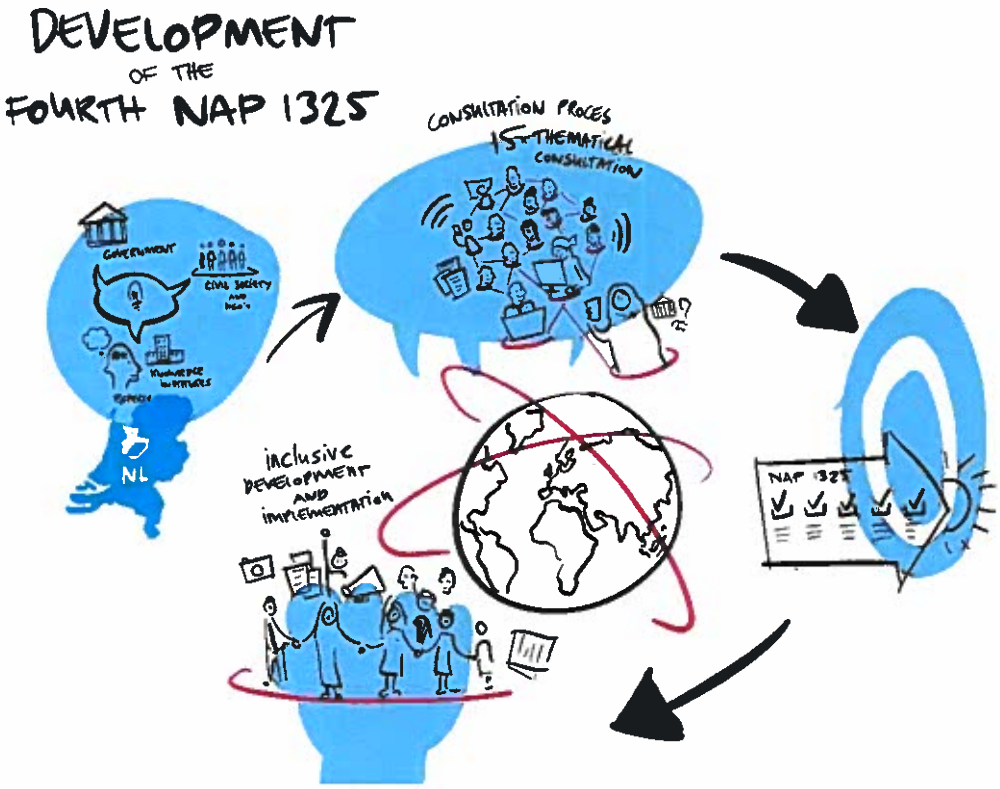

1. INTERNATIONALE EN NATIONALE INBEDDING

In 2000 nam de VN Veiligheidsraad Resolutie 1325 (Resolutie 1325) over *Women, Peace and Security* (WPS) unaniem aan.[1] Resolutie 1325 markeert een historisch kantelpunt omdat de Veiligheidsraad zich voor de eerste keer uitsprak over het vraagstuk van de status, rechten en positie van vrouwen in relatie tot vrede en veiligheid. VN-lidstaten werden opgeroepen de nodige stappen te ondernemen om de participatie van vrouwen aan vredes- en veiligheidsprocessen te versterken en om vrouwen en meisjes te beschermen tegen geweld voor, tijdens en na conflicten.

De noodzaak voor vredevolle en inclusieve samenlevingen waarin vrouwen en meisjes gelijkwaardig participeren en worden beschermd, werd al vijf jaar eerder in 1995 tijdens de Vierde Wereldconferentie over Vrouwen mondiaal erkend. Ruim 30.000 activisten uit de hele wereld en 189 overheden ontwikkelden er de Verklaring van Beijng en het Platform voor Actie. Het legde de basis voor een wereldwijde transformatieve agenda gericht op gendergelijkheid en vrouwenrechten.

Op Resolutie 1325 volgden nog 10 resoluties met een nadere aanvulling op en uitwerking van specifieke aspecten van conflict en de impact hiervan op vrouwen en meisjes.[2] Inmiddels hebben 86 landen[3] en een aantal multilaterale organisaties (o.a. de Europese Unie (EU) en de Noord-Atlantische Verdragsorganisatie (NAVO)) Nationale of Regionale Actieplannen, beleid en programma's ontwikkeld ter implementatie van deze brede WPS-agenda.

Verder versterken eerder en later overeengekomen internationale afspraken en verplichtingen de inzet op de WPS-agenda, zoals het 'Verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van discriminatie van vrouwen' (VN-Vrouwenverdrag, 1979), het 'Verdrag inzake de Wapenhandel' (Wapenhandelsverdrag, 2013), en de 'Duurzame Ontwikkelingsdoelen' (ofwel *Sustainable Development Goals* (SDG's), vastgesteld voor de periode 2015-2030).[4] Daarnaast vormen de Nederlandse Grondwet, het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens, en Europees en internationaal recht, tezamen met nationale regelgeving en beleid op het gebied van gendergelijkheid en emancipatie, ontwikkelingssamenwerking, vrede en veiligheid, het normatieve kader waarbinnen de WPS-agenda wordt uitgevoerd, zoals de *Emancipatienota*[5], de beleidsnota *Investeren in Perspectief*[6], en de *Geïntegreerde Buitenland en Veiligheidsstrategie*.[7]

2. NEDERLANDSE INZET OP WPS

De Nederlandse WPS-agenda wordt vormgegeven door nauwe samenwerking tussen de Nederlandse overheid en het maatschappelijk middenveld.[8] Dit wordt sinds 2008 concreet uitgewerkt in ons Nationaal Actieplan rond WPS. Zo zijn er 15 consultatiesessies gehouden in het kader van de ontwikkeling van NAP 1325-IV.[9] In dit proces zijn vertegenwoordigd de ministeries van Buitenlandse Zaken, Defensie, Justitie en Veiligheid, en Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, de politie, en meer dan 60 maatschappelijke organisaties, zoals ontwikkelings-, humanitaire, vredes-, vrouwen- en diasporaorganisaties. Tezamen vormen wij het Nederlandse NAP-partnerschap.[10] Wij dragen gezamenlijke verantwoordelijkheid voor de implementatie van het NAP 1325-IV. Daarbinnen behoudt iedere NAP-partner op basis van het eigen mandaat een eigen verantwoordelijkheid voor het behalen van de specifieke doelen in dit NAP 1325-IV. Deze unieke samenwerking vergroot de impact en het draagvlak voor het realiseren van de WPS-agenda.[11]

In de afgelopen jaren hebben we al veel bereikt op het gebied van WPS. Zo hebben we, met WPS-gealloceerde overheidsfinanciering, programma's op het gebied van WPS uitgevoerd in landen als Afghanistan, Burundi, Colombia, de Democratische Republiek Congo, Irak, Jemen, Libië, Zuid-Sudan, Sudan, Syrië en Mali.[12] In deze programma's werden, onder andere, vrouwelijke leiders ondersteund om effectiever te opereren in politieke besluitvormingsprocessen op provinciaal en lokaal niveau, of te participeren in onderhandelingen over vrede en wederopbouw tussen de regering en rebellengroepen.[13] Ook spelen Nederlandse deskundigen een grote rol bij de opbouw van kennis over gendervraagstukken in missies en operaties van de VN en NAVO.[14]

Toch zijn we er nog lang niet. Concrete toepassing van alle internationale afspraken, nationale actieplannen en een veelvoud aan opgebouwde kennis en onderzoek blijft achter.[15] Wereldwijd worden vrouwen en meisjes onvoldoende betrokken bij vredes- en veiligheidsprocessen en onvoldoende beschermd tijdens en na conflictsituaties.[16] Zo zijn nog steeds maar zo'n 9% van de vredesonderhandelaars vrouw.[17] Binnen VN-vredesmissies is het aantal vrouwelijke militairen slechts 4,2% en in meerderheid werkzaam als ondersteunend personeel.[18] Voor, tijdens en na migratie krijgt meer dan de helft van de vrouwen en meisjes (in)direct te maken met seksueel geweld en mensenhandel.[19] Ook mannen en jongens lopen dit risico. In de afgelopen tien jaar werden er 65 statelijke en niet-statelijke conflictpartijen uit elf verschillende landen geïdentificeerd die zich op massale schaal schuldig maken aan het plegen van conflict gerelateerd seksueel geweld.[20] Daarnaast hebben wereldwijde crises, zoals de gevolgen van klimaatverandering en de impact hiervan op de kwaliteit en beschikbaarheid van natuurlijke hulpbronnen alsmede de recente COVID-19pandemie, een negatieve impact op reeds bereikte resultaten en ingezette veranderingen. Recente studies laten zien dat de positie van vrouwen en meisjes in conflictsituaties door deze crises verder verslechteren.[21]

De veranderende context vraagt om een herijking van onze inzet op de WPS-agenda, 25 jaar na de Verklaring van Beijing en het Platform voor Actie en 20 jaar na Resolutie 1325. Een inzet waarin lokale kennis en veerkracht centraal staan (*localisation*) en we nadrukkelijk gebruik maken van het transformatieve potentieel na crisis en conflict (*building back better*). Op basis van geleerde lessen uit onze voorgaande Nationale Actieplannen op WPS[22] en (inter)nationale ontwikkelingen, evaluaties en studies[23] zetten we in dit NAP 1325-IV in op:

- De vier pijlers waarop de WPS-agenda is gestoeld: participatie, preventie, bescherming, en noodhulp, wederopbouw en herstel;
- WPS-*mainstreaming* ter aanscherping van een effectieve implementatie van dit NAP 1325-IV;
- Zowel een internationale als een nationale focus van de WPS-agenda;
- Een *oversight board* die zorgdraagt voor het NAP 1325-IV-bestuur, een jaarlijkse rapportage en een gedeelde leeragenda; en
- Een verbeterd monitorings-, evaluatie-, verantwoordings- en leerraamwerk dat bijdraagt aan het behalen van de geformuleerde strategische (sub)doelen van dit NAP 1325-IV. Op basis van geleerde lessen wordt dit raamwerk voortdurend verbeterd en, waar nodig, verfijnd.

Voor een nadere context - en achtergrondanalyse inzake WPS, verwijzen wij naar **Annex II: context WPS: internationaal en nationaal.**

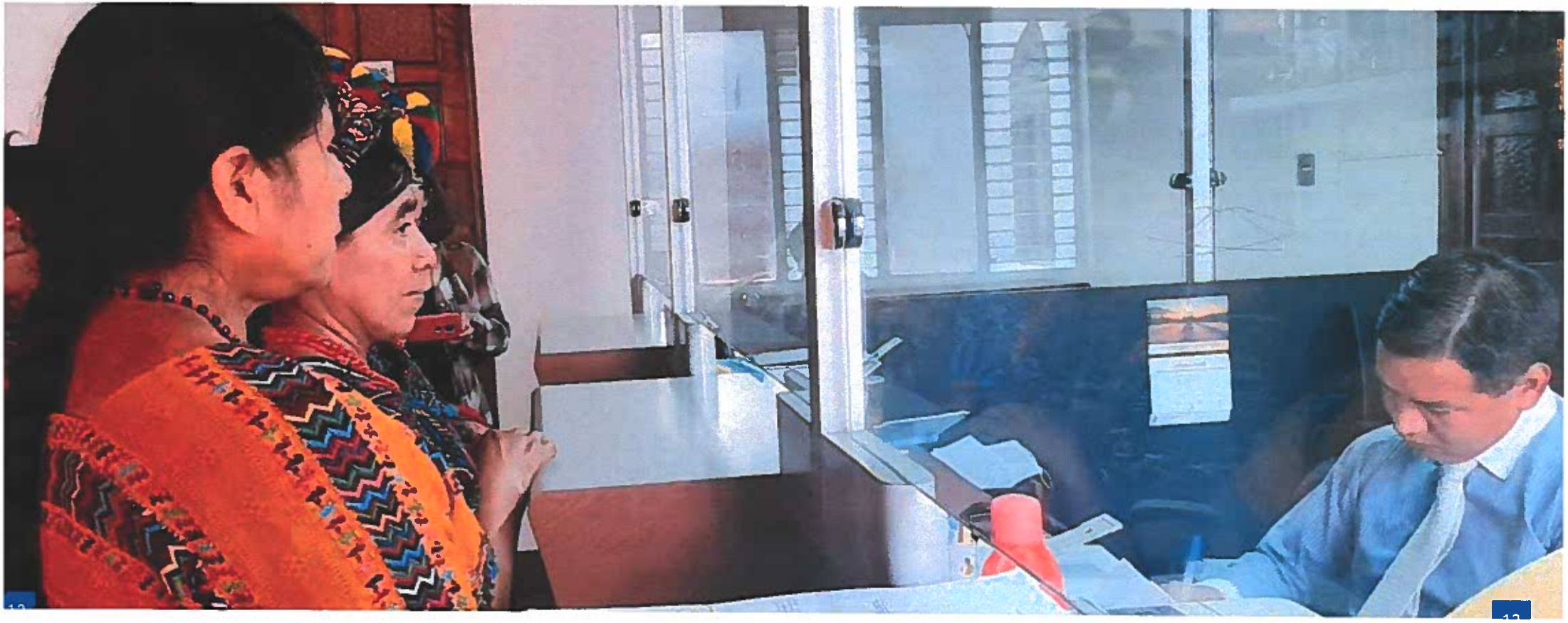

3. VISIE EN DOELEN NAP 1325-IV

Onze visie is een wereld met duurzame vrede, veiligheid en ontwikkeling voor iedereen, waarin gelijkwaardige participatie van vrouwen en meisjes vanzelfsprekend is.

Gerangschikt langs de vier pijlers van de WPS-agenda zetten wij in op de volgende vijf strategische doelen:

(1) Participatie: Meer vrouwen in leiderschapsposities en gelijke en betekenisvolle participatie van vrouwen en meisjes op alle niveaus in besluitvormingsprocessen ten behoeve van vrede en veiligheid, inclusief conflictpreventie en -beslechting, vredesopbouw, bescherming, noodhulp, wederopbouw en herstel.
(2) Preventie: De preventie van gewapend conflict en de preventie van gewelddadig extremisme, inclusief het daaraan gerelateerde geweld tegen vrouwen en meisjes, is gebaseerd op de mensenrechtenbenadering en heeft *human security* als uitgangspunt. Preventiebeleid en -beleidsuitvoering is conflict- en gendersensitief, - responsief en transformatief.
(3) Bescherming: Vrouwen en meisjes, maar ook mannen en jongens, in en uit conflictsituaties, worden beschermd tegen alle vormen van conflictgerelateerd geweld, waaronder seksueel en gendergerelateerd geweld, hun rechten worden gewaarborgd en zijn afdwingbaar.
(4) Noodhulp, wederopbouw en herstel: Noodhulp, wederopbouw en herstel voldoen aan de behoeften en dragen bij aan de empowerment en *human security* van vrouwen en meisjes.
(5) *WPS-mainstreaming:* Een genderlens wordt toegepast bij (re)organisatie, verbetering, ontwikkeling en evaluatie van analyse, beleid en beleidsuitvoering betreffende vrede en veiligheid.[24]

Deze vijf strategische doelen zijn nauw met elkaar verbonden. Per strategisch doel zijn enkele subdoelen geformuleerd.

NAP 1325-IV WOMEN, PEACE AND SECURITY

1. Meer vrouwen in leiderschapsposities en gelijke en betekenisvolle participatie van vrouwen en meisjes op alle niveaus in besluitvormingsprocessen ten behoeve van vrede en veiligheid, inclusief conflictpreventie en -beslechting, vredesopbouw, bescherming, noodhulp, wederopbouw en herstel

1.1 Verbeterde randvoorwaarden tav gelijke en betekenisvolle participatie van vrouwen en meisjes

1.2 Steun aan vrouwen- en diaspora organisaties, mensenrechtenverdedigers en vredesactivisten die werken aan vrouwenrechten en gendergelijkheid om betekenisvol te participeren

2. De preventie van gewapend conflict en de preventie van gewelddadig extremisme, inclusief het daaraan gerelateerde geweld tegen vrouwen en meisjes, is gebaseerd op de mensenrechtenbenadering en heeft human security als uitgangspunt. Preventiebeleid en beleidsuitvoering is conflict sensitief en is gender sensitief, - responsief en transformatief

2.1 Lokale, multi-dimensionale vreedzame conflictpreventie krijgt prioriteit

2.2 Beleid rond tegengaan radicalisering, gewelddadig extremisme en terrorisme respecteert operationele ruimte vrouwenorganisaties, mensenrechtenverdedigers, vredesactivisten

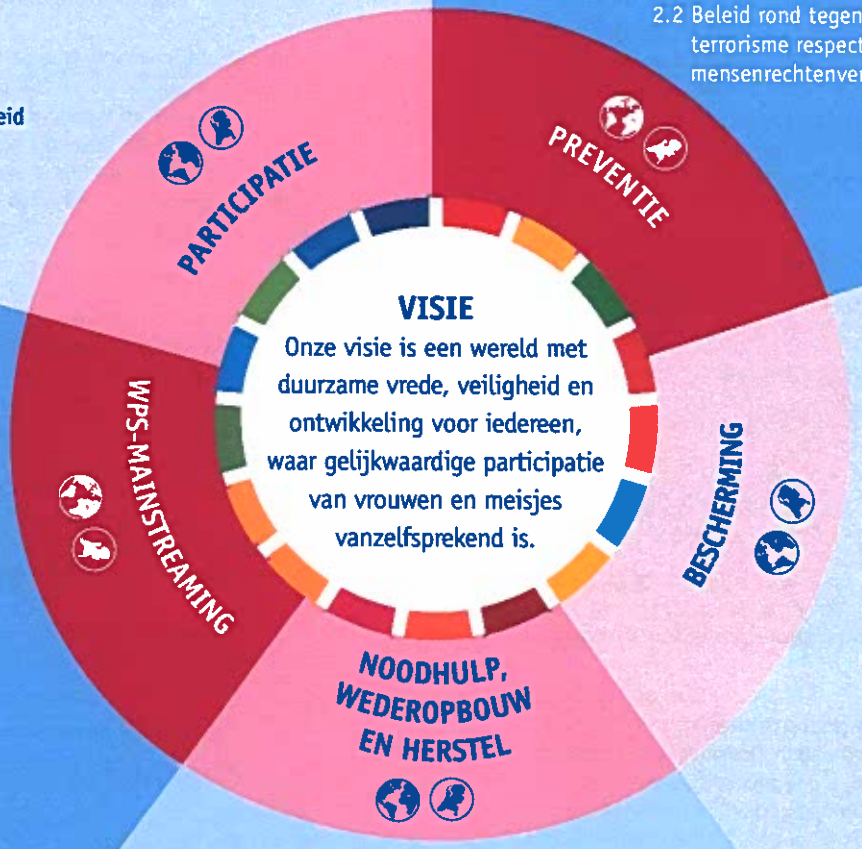

5. Een genderlens wordt toegepast bij (re) organisatie, verbetering, ontwikkeling en evaluatie van analyse, beleid en beleidsuitvoering

5.1 Vrede-en veiligheidspersoneel genderbewust; past genderlens toe

5.2 Gender responsieve budgettering nagestreefd

5.3 Organisaties hebben positieve gendernormen; aandacht voor rol voor mannen en jongens

5.3 Verbeterde coördinatie van actoren in vrede en veiligheid

3. Vrouwen en meisjes in en uit conflict, worden beschermd tegen alle vormen van conflict gerelateerd geweld, waaronder seksueel en gendergerelateerd geweld, hun rechten worden gewaarborgd en zijn afdwingbaar

3.1 Vrouwen en meisjes hebben toegang tot veiligheids- en rechtssystemen

3.2 Straffeloosheid voor geweldsmisdrijven tegen vrouwen en meisjes bestreden

3.3 Verbeterde implementatie artikel 7.4 Wapenhandelsverdrag

3.4 Gendersensitief, -responsief en -transformatief asielbeleid

4. Noodhulp, wederopbouw en herstel voldoen aan de behoeften en dragen bij aan de empowerment van vrouwen en meisjes

4.1 Verbeterde fysieke, geestelijke gezondheid vrouwen en meisjes

4.2 Verbeterde sociaal-economische positie vrouwen en meisjes

4.3 Humanitaire response is conflict- en gender sensitief en - responsief; hoofdrol voor lokale vrouwenorganisaties en -netwerken

INTERNATIONAAL

NATIONAAL

3.1. PARTICIPATIE

Strategisch doel 1:

Meer vrouwen in leiderschapsposities en gelijke en betekenisvolle participatie van vrouwen en meisjes op alle niveaus in besluitvormingsprocessen ten behoeve van vrede en veiligheid, inclusief conflictpreventie en -beslechting, vredesopbouw, bescherming, noodhulp, wederopbouw en herstel.

De participatie van vrouwen en meisjes in vredes- en veiligheidsprocessen, processen die direct invloed hebben op hun levens, is een fundamenteel recht. We zien echter in veel landen, bijvoorbeeld in Afghanistan, dat die participatie allesbehalve vanzelfsprekend is.[25] Daarnaast leidt de betekenisvolle betrokkenheid van vrouwen en meisjes - op alle beleidsterreinen en niveaus - tot meer inclusieve besluitvorming en gedeelde verantwoordelijkheid en eigenaarschap, en daarmee tot meer duurzame vrede en wederopbouw.[26] Dit houdt in dat het betrekken van vrouwen en meisjes geen kwantitatieve *tick the box*-exercitie mag zijn. Ook betekent het dat vrouwen en meisjes in al hun diversiteit vertegenwoordigd zijn binnen zulke processen, en/of actief worden geïnformeerd en geconsulteerd door de betrokken (vrouwelijke) leiders en/of maatschappelijke organisaties.

We ondersteunen vrouwelijk leiderschap en de gelijkwaardige en betekenisvolle participatie van vrouwen en meisjes in al hun diversiteit, in overheidsorganisaties, het maatschappelijk middenveld, op politiek niveau en in gemeenschappen op alle besluitvormingsniveaus. Daarbij hebben we specifiek aandacht voor gemarginaliseerde vrouwen, die vanwege hun leeftijd, etniciteit, sociale klasse, seksuele oriëntatie, woonplaats, opleiding, religie, politieke opinie, werk en/of (lichamelijke) beperking niet of nauwelijks worden geïnformeerd, geconsulteerd, of moeilijker toegang hebben tot besluitvormingsprocessen.

We bestrijden barrières die vrouwen en meisjes belemmeren om te participeren. We steunen actief de betere uitwisseling, consultatie en relaties tussen vrouwennetwerken, en tussen vredesinitiatieven in gemeenschappen en politieke processen. Daarnaast dragen we bij aan een verbeterde vertegenwoordiging van vrouwelijke vredeshandhavers en vrouwen in civiele missies, met specifieke aandacht voor senior posities. Nederland steunt daarom op multilateraal niveau de implementatie van de *UN System-wide Strategy on Gender Parity*, zodat barrières worden weggenomen en vrouwen op alle niveaus binnen de VN gelijkwaardig kunnen participeren. Ditzelfde geldt voor participatie van geüniformeerde vrouwen binnen VN-vredesoperaties.

Vredes- en veiligheidsprocessen bieden ook een kans om ongelijke machtsstructuren en onderdrukkende patriarchale en andere onderdrukkende systemen[27] tegen te gaan, en vrouwenrechten en gendergelijkheid steviger te verankeren. Daarom steunen we vrouwenorganisaties, mensenrechtenverdedigers en vredesactivisten die zich inzetten voor vrouwenrechten en gendergelijkheid in (post)conflictlanden. We adresseren deze ongelijke en onderdrukkende machtsstructuren en patriarchale systemen. Dit doen wij ook via diplomatieke kanalen.

Ook in Nederland zorgen wij ervoor dat de barrières voor vrouwen om te participeren in de defensie- en veiligheidssector worden weggenomen. We ondersteunen daarnaast vrouwen en meisjes met een migratieachtergrond die conflicten hebben meegemaakt zodat zij betekenisvol kunnen participeren in de ontwikkeling en uitvoering van nationaal emancipatiebeleid en nationaal veiligheidsbeleid, en nemen institutionele drempels voor participatie weg.

(Relevante internationale verplichtingen t.a.v. 'participatie': VNVR Resoluties 1325 (2000), 1820 (2008), 1889 (2009), 2122 (2013), 2493 (2019), 2538 (2020); en EU WPS-Actieplan (2019-2024), Doel 1; SDG's 5.5, 16.7, 16.8, 10.2, 10.3)

Subdoel 1.1:

Verbeterde randvoorwaarden ten aanzien van de gelijke en betekenisvolle participatie van vrouwen en meisjes in vrede en veiligheid, inclusief conflictpreventie en -beslechting, vredesopbouw, bescherming, noodhulp, wederopbouw en herstel.

We nemen barrières weg voor vrouwen en meisjes om betekenisvol te participeren in civiele en militaire missies en operaties, in *Security Sector Reform* (SSR) en *Disarmament, Demobilization and Reintegration* (DDR). Werving en betekenisvolle participatie van vrouwen en meisjes in vrede en veiligheidsprocessen is de verantwoordelijkheid van organisaties op managementniveau. We gaan discriminerende wet- en regelgeving en politieke stelsels tegen die vrouwen en meisjes uitsluiten van deelname aan het openbare leven, of hun rol daarin marginaliseren, waaronder in het personen- en familierecht. We agenderen schadelijke praktijken en beperkende gendernormen, evenals de weerstand tegen gelijke machtsverdeling van bijvoorbeeld de politieke elite in binnen- en buitenland. We agenderen de veiligheid van vrouwen en meisjes die willen participeren alsook randvoorwaarden zoals economische onafhankelijkheid.

Daarnaast faciliteren we uitwisseling tussen vrouwengroepen en -netwerken en ondersteunen we individuele vrouwen en meisjes waar nodig met kennis, capaciteit, middelen, logistieke ondersteuning en *safe spaces*. We faciliteren intergenerationele

netwerken en dialoog. We hebben oog voor en zien het belang van sociaal-economische *empowerment* van vrouwen en meisjes, toegang tot onderwijs, geestelijke gezondheidszorg en psychosociale steun, en seksuele en reproductieve gezondheid en rechten (SRGR) voor vrouwen en meisjes als randvoorwaarden voor participatie. We steunen en werken samen met mannen en jongens die ongelijke machtsrelaties, beperkende gender normen en andere barrières voor de participatie van vrouwen en meisjes (willen) aanpakken.

In Nederland woonachtige vrouwen en meisjes met een migratieachtergrond die conflicten hebben meegemaakt, faciliteren we bij het toegang krijgen tot en betekenisvol betrokken te zijn bij beleid en beleidsuitvoering rond emancipatie en veiligheid. Zij worden gesteund om hun kennis en ervaring in te zetten voor de ondersteuning van vrouwen en meisjes met een vergelijkbare achtergrond.

Subdoel 1.2:

Vrouwen- en diaspora-organisaties, mensenrechtenverdedigers en vredesactivisten die zich inzetten voor vrouwenrechten en gendergelijkheid in (post)conflictlanden, worden gesteund om betekenisvol te participeren in vrede en veiligheidsprocessen.

Vrouwenorganisaties, mensenrechtenverdedigers en vredesactivisten spelen een belangrijke frontlinie-rol bij lokale hulp in crisis en (vreedzame) transformatie in (post) conflictgebieden. In landen als Colombia, Libië, Afghanistan, Jemen en Soedan zetten zij ongelijke machtsverdeling op de agenda van vredesonderhandelingen en bestrijden zij belemmerende patriarchale systemen in de wederopbouw van een land. Met geweldloze vormen van verzet spelen zij een sleutelrol in democratische machtstransities.

Tegelijk hebben vrouwenorganisaties, waaronder diaspora-organisaties, mensenrechtenverdedigers en vredesactivisten zelden een formele rol aan tafels waar vredesprocessen worden besproken, en staat hun operationele ruimte in toenemende mate onder druk. Wereldwijd staan vrouwenorganisaties, vrouwelijke mensenrechtenverdedigers en vredesactivisten bloot aan aanvallen, waaronder bedreigingen, laster, intimidatie en geweld (ook in de digitale ruimte). Geweld is regelmatig genderspecifiek en neemt de vorm aan van seksueel geweld, seksuele intimidatie, ontvoering, moord op vrouwelijke, transgender- en gender non-binaire activisten, en ander fysiek en psychisch geweld.

Daarom ondersteunen en beschermen we vrouwenorganisaties, vrouwelijke mensenrechtenverdedigers en vredesactivisten. Samen identificeren we hun behoeften en de nodige respons. Op bilateraal en multilateraal niveau bepleiten we de legitieme en noodzakelijke betrokkenheid van vrouwenorganisaties, vrouwelijke mensenrechtenverdedigers en vredesactivisten in vredes- en veiligheidsprocessen. We zetten ons in voor inclusieve en veilige besluitvormingsprocessen. We blijven de

veiligheidssituatie en operationele ruimte van vrouwelijke mensenrechtenverdedigers en vredesactivisten monitoren, documenteren, publiek rapporteren en benoemen in de diplomatieke dialoog met (nationale) overheden. We volgen nationale rechtszaken die tegen vrouwelijke mensenrechtenverdedigers en vredesactivisten worden aangespannen en ondersteunen hen daarin. We ondersteunen lokale, nationale en internationale respons mechanismen voor de bevordering van hun veiligheid. In Nederland bieden we tijdelijke rust- en herstelperiodes voor mensenrechtenverdedigers.

Subdoel 1.3:

Vredesprocessen zijn inclusief en *bottom-up* en daaruit voortkomende verklaringen, en de uitvoering ervan, worden gedreven door de behoeften van iedereen, inclusief vrouwen en jongeren op lokaal niveau.

Vredesprocessen vinden gelijktijdig op verschillende niveaus plaats. Op en gemeenschapsniveau organiseren activisten, burgers en *communitybased*-organisaties informele vredesinitiatieven. Op lokaal en nationaal niveau initiëren maatschappelijk middenveld, invloedrijke (informele) traditionele en religieuze leiders dialoog en bemiddeling. Op nationaal, regionaal of internationaal niveau dragen multilaterale organisaties, overheden en politieke elites de formele processen. Gecoördineerde interactie tussen deze *tracks* is belangrijk om inclusieve en breed gedragen processen en duurzame uitkomsten te realiseren. In de praktijk mist die coördinatie en is directe toegang van met name vrouwen en jongeren, en ook andere gemarginaliseerde groepen, tot de politieke (inter)nationale besluitvorming beperkt of afwezig.

We zetten ons in om de coördinatie en samenwerking op *grassroots*-, gemeenschaps-, subnationaal, nationaal, regionaal en internationaal niveau te verbeteren. We steunen vredesinitiatieven van vrouwen- en jongerennetwerken en vredesactivisten op *grassroots*- en lokaal niveau en koppelen deze aan maatschappelijke organisaties en (vrouwelijke) leiders in de politiek. We ondersteunen en agenderen actief het informeren, consulteren en betekenisvol participeren van lokale vrouwen en vrouwelijke leiders in politieke (inter) nationalevredesprocessen.

3.2. PREVENTIE

Strategisch doel 2:

De preventie van gewapend conflict en gewelddadig extremisme, inclusief daaraan gerelateerd geweld tegen vrouwen en meisjes, is gebaseerd op de mensenrechtenbenadering en heeft *human security* als uitgangspunt. Preventiebeleid en beleidsuitvoering is conflictsensitief en gendersensitief, -responsief en transformatief.

We streven naar vreedzame en inclusieve samenlevingen. Dat vergt een holistisch perspectief op conflictpreventie waarbij oog is voor iedereen en wordt ingezet op het bevorderen van gelijkheid, *human security* en de bescherming van mensenrechten. We steunen daarom (lokale) vreedzame manieren van conflictpreventie en zetten in op strategieën waarbij verschillende grondoorzaken van conflict worden geadresseerd. Ook steunen we het werk en monitoren we de operationele ruimte van maatschappelijke organisaties, waaronder vrouwenorganisaties, mensenrechtenverdedigers en vredesactivisten, zodat zij zich blijvend kunnen inzetten voor de preventie van gewapend conflict, de preventie van gewelddadig extremisme, tegen geweld tegen vrouwen en meisjes, en/of voor het versterken van de weerbaarheid van lokale gemeenschappen.

Genderongelijkheid is een belangrijke oorzaak en gevolg van conflict. Ook kan (de dreiging van) conflict zich op andere manieren manifesteren en impact hebben op vrouwen, mannen, meisjes en jongens. Bedreigingen en daden van geweld tegen (vrouwen) organisaties, mensenrechtenverdedigers en vredesactivisten kunnen *early warning signs* zijn van instabiliteit en conflict. Door extremistische groepen kan geweld tegen vrouwen en seksueel en gendergerelateerd geweld worden ingezet als wapen, of als middel om vrouwen en jongeren te rekruteren. Tegelijk kunnen vrouwen en meisjes slachtoffer, dader, aanstichter of sympathisant van geweld zijn. Ook spelen zij een rol in ontwapening, de-radicalisering, het de-escaleren van geweld en re-integratieprocessen. Van effectieve preventie van gewapend conflict kan daarom alleen sprake zijn als de aanpak ook is gebaseerd op de realiteit en behoeften van vrouwen en meisjes en (andere) gemarginaliseerde groepen. We zetten ons daarom in voor gender sensitieve, -responsieve en -transformatieve conflictpreventie gebaseerd op een intersectionele genderanalyse.

Verbetering van onze kennis over de gendergerelateerde grondoorzaken van conflict en de rol van vrouwen, mannen en jongeren hierin en die van invloedrijke informele, traditionele

en religieuze leiders is cruciaal. Daarmee vergroten we het succes van de aanpak om escalatie van geweld te voorkomen. Ook zetten we in op verbeterde kennis over de oorzaak van geweld tegen vrouwen en meisjes in conflict. We ontwikkelen gendersensitieve en responsieve *early warning*-mechanismen, en zetten in op het structureel gebruik ervan. Waar mogelijk sluiten we aan bij lokale bestaande initiatieven en betrekken we vrouwenorganisaties bij (*rapid*) *conflict assessments* of in *earlywarning*mechanismen. Daarbij maken we gebruik van nationale rapportage mechanismen waarmee vrouwen kennis, informatie en hun zorgen kunnen delen, en waarop wordt gehandeld. De behoeften, wensen en veiligheid van deze organisaties staan te allen tijde voorop.

Ook bij de ontwikkeling van beleid en bij beleidsuitvoering rond het voorkomen en tegengaan van gewelddadig extremisme, inclusief de-radicaliseringsprogramma's, gaan we uit van een mensenrechtenbenadering, voorkomen we het versterken van belemmerende genderstereotypen en gaan we waar mogelijk gendertransformatief te werk. Te allen tijde staat voorop dat beleid en beleidsuitvoering in samenhang wordt bezien en conflictsensitief is. We steunen lokale en *grassroots*-vrouwen(organisaties) en -netwerken die een invloedrijke rol kunnen spelen in het voorkomen of verminderen van de impact van extremistisch gedachtegoed binnen hun gemeenschap. Daarbij staan de wensen, noden en veiligheid van deze vrouwen(organisaties) te allen tijde voorop. We voorkomen dat vrouwenrechten en de WPS-agenda worden geïnstrumentaliseerd. Vanuit de overweging om lokale organisaties niet in gevaar te brengen, is het soms noodzakelijk om activiteiten op het gebied van het voorkomen van gewelddadig extremisme niet uit te voeren.

(Relevante internationale verplichtingen t.a.v. 'preventie': VNVR Resoluties 1325 (2000), 1889 (2009), 2122 (2013), 2242 (2015), 2493 (2019); CEDAW-Comité, Algemene Aanbeveling 30 (2013); EU WPS-Actieplan (2019-2024), Doel 4; SDG's 4.7, 16.4, 16.a)

Subdoel 2.1:

Conflictpreventie middels (lokale) vreedzame en multi-dimensionale strategieën en benaderingen krijgt prioriteit.

Wereldwijd leiden vrouwen en meisjes vreedzame protesten tegen onderdrukkende regimes, voorkomen zij escalatie door te bemiddelen tussen partijen en leiden zij dialogen rond gelijke rechten en gelijkheid. Binnen het palet aan conflictpreventiestrategieën geniet de steun aan vreedzame en multi-dimensionale strategieën prioriteit. Dit betekent dat we naar dialoog tussen groepen in de samenleving streven, dat we werken aan een *culture of peace* en sociale cohesie versterken. Ook betekent dit dat we erkennen dat conflict meerdere oorzaken kent en dat we deze verschillende onderliggende oorzaken van conflict gelijktijdig (multi-dimensionaal) adresseren. Voorbeelden hiervan zijn de ongelijke toegang tot natuurlijke hulpbronnen zoals water en land, de impact van klimaatverandering, of gevoelens van onrecht. Conflictpreventie is geen lineair proces. Het kan dus noodzakelijk zijn om conflictpreventie ook in te zetten tijdens vredesonderhandelingen of tijdens humanitaire interventies. Hierbij worden de humanitaire principes in acht genomen. We steunen lokale initiatieven en vrouwengroepen die zich inzetten voor vreedzame conflictpreventie en linken deze aan nationale en internationale conflictpreventiestrategieën en -platforms.

Subdoel 2.2:

Beleid en beleidsuitvoering rond het tegengaan van radicalisering, gewelddadig extremisme en terrorisme respecteert de operationele ruimte van vrouwenorganisaties, mensenrechtenverdedigers en vredesactivisten.

De operationele ruimte van (vrouwen)organisaties, mensenrechtenverdedigers en vredesactivisten die werken aan conflictpreventie en het voorkomen en adresseren van grondoorzaken van gewelddadig extremisme, staat in toenemende mate onder druk. Zij hebben te maken met een toename van statelijk en niet-statelijk geweld en verschillende vormen van gewelddadig extremisme, waaronder seksueel geweld en cyber intimidatie. Ook kunnen zij worden beperkt in hun operationele ruimte door nationale en internationale wetgeving en decreten rond het tegengaan van radicalisering en terrorismebestrijding, zoals jaarlijkse registratie van de organisatie, toezicht op financieringsbronnen en beperkte toegang tot bankrekeningen.

We werken zoveel mogelijk samen om de *ongewenste gevolgen* van antiterrorismemaatregelen weg te nemen. Wij committeren ons aan het opsporen, monitoren en aanpassen van beleid wanneer dit (onbedoeld) contraproductief werkt voor activiteiten en activisten op het gebied van conflictpreventie. Ook ten aanzien van beleid dat de operationele ruimte van deze organisaties en activisten beperkt. Vrouwenorganisaties, mensenrechtenverdedigers en vredesactivisten in binnen- en buitenland die dit aankaarten, worden beschermd en gesteund.

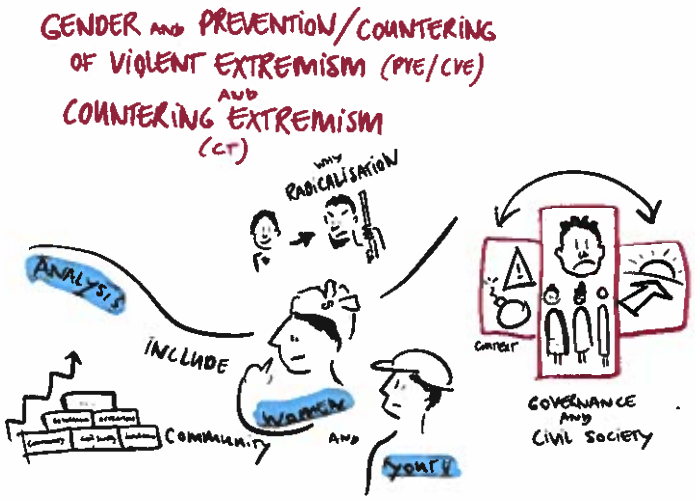

3.3. BESCHERMING

Strategisch doel 3:

Vrouwen en meisjes in en uit conflicten, maar ook mannen en jongens, worden beschermd tegen alle vormen van conflictgerelateerd geweld, waaronder seksueel en gendergerelateerd geweld, hun rechten worden gewaarborgd en zijn afdwingbaar.

De bescherming van vrouwen en meisjes tegen alle vormen van geweld en de bescherming van de mensenrechten van vrouwen en meisjes zijn fundamenteel voor het creëren en in stand houden van vreedzame samenlevingen. We steunen vrouwelijke - maar ook mannelijke en gender non-binaire - overlevenden van geweld, waaronder seksueel en gendergerelateerd geweld. We hebben hierbij specifieke aandacht voor vrouwelijke mensenrechtenverdedigers en vredesactivisten. Leidend in al onze interventies, zowel in het buitenland als in Nederland, is een *survivor-centered*, holistische en intersectionele aanpak. Dat betekent dat de behoeften van overlevenden centraal staan, interventies samen met overlevenden worden ontwikkeld, en er oog is voor meerdere factoren die van invloed kunnen zijn op interventies, zoals gender(normen), leeftijd, etniciteit, religie, sociale klasse, woonplaats, seksuele oriëntatie, opleiding, politieke opinie, werk en/of (lichamelijke) beperking.

In humanitair- en ontwikkelingswerk en vredes- en veiligheidsprocessen bestrijden we alle vormen van geweld tegen vrouwen en meisjes, in het bijzonder seksueel en gendergerelateerd geweld. Hierbij horen ook het *Do No Harm* principe en richtlijnen ter voorkoming van seksuele uitbuiting, misbruik en intimidatie.[28] We zetten in op de bestrijding van straffeloosheid van daders van geweld tegen vrouwen en meisjes, en een betere toegang tot internationale, regionale, nationale en lokale veiligheids- en rechtssystemen voor vrouwen en meisjes. Ook zetten we in op gendertransformatieve justitie- en veiligheidssystemen. We dragen actief bij aan de versterking van internationale normen voor gendergelijkheid en de mensenrechten van vrouwen. Het werk aan geestelijke gezondheidszorg en psychosociale steun en SRGR voor overlevenden (zie strategisch doel 4) zien wij als een essentieel onderdeel van bescherming, herstel en genoegdoening. Ook zetten we actief in op de implementatie van artikel 7.4 van het Wapenhandelsverdrag aangaande de mogelijke impact van de Nederlandse wapenhandel op een verhoogd risico tot gendergerelateerd geweld in het land van eindbestemming.

Ook tijdens de vlucht, in opvanglocaties, en tijdens migratie- en asielprocessen, moeten alle vormen van geweld tegen vrouwen en meisjes worden geadresseerd en aangepakt. Dit geldt dus *en route* en in Nederland tijdens en ook na de beëindiging van de asielprocedure. In Nederland zetten we ons dan ook specifiek in voor een veilige en genderesponsieve opvang- en asielprocedure voor personen in een kwetsbare positie, zoals alleenstaande vrouwen en minderjarigen, inclusief LHBTQI+-asielzoekers.[29] Geestelijke gezondheidszorg en psychosociale steun is laagdrempelig beschikbaar. Daar waar sprake is van een geweldscultuur (*culture of violence)* onder asielzoekers wordt deze aangepakt.

(Relevante internationale verplichtingen t.a.v. 'bescherming': VNVR Resoluties 1325 (2000), 1820 (2008), 1888 (2009), 1889 (2009), 1960 (2010), 2106 (2013), 2122 (2013), 2151 (2014), 2242 (2015), 2247 (2019), 2467 (2019); CEDAW-Comité, Algemene Aanbeveling 32 (2014); EU WPS-Actieplan (2019-2024), Doelen 2, 3, 4, 5, 6; Wapenhandelsverdrag (2013), art. 7.4; SDG's 16.1, 16.2, 16.3, 16.b, 5.2, 5.3, 8.7, 11.1, 11.7)

Subdoel 3.1:

Vrouwen en meisjes die conflicten en/of daaraan gerelateerd seksueel en gendergerelateerd geweld hebben meegemaakt, hebben toegang tot internationale, regionale, nationale en lokale veiligheids- en rechtssystemen.

Het is een fundamenteel recht om als overlevende van geweld toegang te hebben tot veiligheids- en rechtssystemen. Toegang tot het recht voor vrouwen en meisjes die conflictenen/of daaraan gerelateerd seksueel en gendergerelateerd geweld hebben meegemaakt, is noodzakelijk om geweld en negatieve culturele gendernormen en -waarden te doorbreken. Dit geldt wereldwijd.

Wij zetten ons in voor het versterken van internationale, regionale, nationale en lokale gender sensitieve, responsieve en transformatieve (informele en formele) rechtssystemen en (rechts)hulpverlening. We steunen vredestroepen en vredehandhavers in hun rol bij het voorkomen en aanpakken van conflictgerelateerd seksueel en gendergerelateerd geweld.

Internationaal en in Nederland steunen we actief de betekenisvolle participatie en leiderschap van overlevenden en vrouwenorganisaties in (transformatie van) justitie- en veiligheidssystemen. Bijvoorbeeld door de capaciteit, vaardigheden en kennis van vrouwen en hun organisaties en justitie en veiligheidsactoren te vergroten. Maar ook door laagdrempelige geestelijke gezondheidszorg en psychosociale steun en veilige plekken te bieden waar overlevenden hun ervaringen en behoeften kunnen delen.

In Nederland zetten wij ons in voor laagdrempelige toegang tot veiligheids- en rechtssystemen voor vrouwen en meisjes met een migratie-, asielzoekers - of vluchtelingenachtergrond. Vrouwen en meisjes die bescherming zoeken bij de relevante overheidsinstanties worden op een *survivor-centered* manier benaderd. Hierbij is er bijzondere aandacht voor belemmeringen die vrouwen en meisjes kunnen ondervinden als gevolg van psychisch of fysiek geweld, of gebrek aan traumaverwerking. De kennis en ervaring van diaspora-, vluchtelingen- en migrantenvrouwen worden zoveel mogelijk meegenomen bij de inrichting en besluitvorming rondom veiligheids- en rechtssystemen.

Subdoel 3.2:

Straffeloosheid wordt bestreden door vervolging van verdachten en sancties tegen daders van geweldsmisdrijven tegen vrouwen en meisjes, waaronder seksueel en gendergerelateerd geweld.

De strafbaarstelling en vervolging is essentieel om conflictgerelateerd geweld, waaronder seksueel en gendergerelateerd geweld tegen vrouwen, mannen, meisjes en jongens[30], tegen te gaan en aan te pakken. Via formele en informele rechtssystemen en mechanismen voor *transitional justice*. Dit doen we in het conflictgetroffen land zelf, en ook in Nederland.[31] We bepleiten actief het hanteren van een *survivor-centered* benadering in de onderzoeks- en vervolgingsfase, o.a. middels training van en support aan justitiële actoren en met specifieke aandacht voor de positie en rechten van overlevers van conflictgerelateerd seksueel en gendergerelateerd geweld; een zo ruimhartig mogelijke rechtsbijstand voor slachtoffers van internationale misdrijven; en ondersteunen de betekenisvolle deelname en leiderschap van vrouwen en meisjes en vrouwenorganisaties in rechtbanken, gerechtshoven en *transitional justice* mechanismen. We zetten daarnaast in op het opleggen van sancties aan conflictpartijen die zich schuldig maken aan conflictgerelateerd seksueel geweld, onder meer vanwege de preventieve werking ervan.[32]

Subdoel 3.3:

Verbeterde implementatie van artikel 7.4 van het Wapenhandelsverdrag.

Naast de monitoring van de impact van beleid en maatregelen rond het tegengaan van radicalisering en terrorismebestrijding (zie strategisch doel 2), committeren we ons aan de implementatie van artikel 7.4 van het Wapenhandelsverdrag. We monitoren waar Nederlandse wapenexport of -doorvoer leidt tot een verhoogd risico op seksueel en gendergerelateerd geweld. Daarnaast zetten we in op het verzamelen en openbaar maken van *Sex and Age Disaggregated Data* (SADD) binnen de nationale misdaad- en gezondheidsstatistieken, inclusief gegevens over slachtoffers van gewapend geweld en conflicten. Ook steunen we, in lijn met de vijfde *Conference of States Parties* aangaande het Wapenhandelsverdrag (2019), onderzoek dat inzicht biedt in de gendergerelateerde impact van gewapend geweld in de context van het Wapenhandelsverdrag.[33]

Subdoel 3.4:

Gendersensitief, - responsief en - transformatief asielbeleid, met speciale aandacht voor alleenstaande vrouwen en minderjarigen, inclusief LHBTQI+-asielzoekers.

Om vrouwen en meisjes in al hun diversiteit te beschermen tegen geweld, zetten wij ons in Nederland in voor een structurele gendersensitieve, -responsieve en -transformatieve benadering tijdens de asielprocedure en opvang. We voorkomen dat vrouwen en minderjarigen onnodig in een afhankelijke, vaak kwetsbare (verblijfs)positie terecht komen. Een aandachtspunt daarbij is de veiligheidssituatie binnen de Nederlandse asielprocedure en -opvang. Bijzondere aandacht gaat hierbij uit naar de aanpak van mensenhandel en seksuele uitbuiting van minderjarigen, huiselijk geweld[34], eergerelateerd geweld, genitale verminking en gedwongen huwelijken in asielzoekers gemeenschappen en de juridische ondersteuning van overlevenden. Ook hier zetten we in op een *survivor-centered*-aanpak. Samen met ervaringsdeskundigen, diaspora-, migranten- en vluchtelingenvrouwenorganisaties, en andere betrokken instanties, zetten we in op goede coördinatie en samenwerking, bijvoorbeeld via een *multi-stakeholder*-dialoog.

3.4. NOODHULP, WEDEROPBOUW EN HERSTEL

Strategisch doel 4:

Noodhulp, wederopbouw en herstel voldoen aan de behoeften en dragen bij aan de empowerment van vrouwen en meisjes.

Hulp aan vrouwen en meisjes in acute perioden van crisis en nood en bij wederopbouw en herstel op de langere termijn, moeten zijn gebaseerd op de werkelijke behoeften van vrouwen en meisjes. Daarnaast streven wij naar hulp die bijdraagt aan de empowerment van vrouwen en meisjes (transformatieve hulp). Het voorzien in de basisbehoeften van vrouwen en de familieleden waarvoor zij verantwoordelijkheid dragen, is een eerste stap voor vrouwen richting participatie en leiderschap in humanitaire hulp, vredesprocessen, wederopbouw en herstel (zie ook subdoel 1.1). We zetten ons in voor gendersensitieve, -responsieve en -transformatieve medische en geestelijke gezondheidszorg en psychosociale steun bij noodhulp. We investeren in een verbeterde sociaal-economische positie van vrouwen en meisjes en gendersensitieve, - responsieve en (waar mogelijk) - transformatieve humanitaire interventies.

(Relevante internationale verplichtingen t.a.v. 'noodhulp, wederopbouw en herstel': VNVR Resoluties 1325 (2000), 2106 (2013), 2122 (2013), 2467 (2019), 2493 (2019); CEDAW-Comité, Algemene Aanbevelingen 28 (2010), 30 (2013), 32 (2014); EU WPS-Actieplan (2019-2024), Doelen 2, 6; World Humanitarian Summit (2016); Global Compact on Refugees (2018); The Grand Bargain on Humanitarian Financing; SDG's 5.1, 5.2, 5.5, 5.6, 5.c, 10.3, 10.4, 10.7, 11.1, 11.7, 16.b)

Subdoel 4.1:

Verbeterde fysieke, geestelijke en psychosociale gezondheid van vrouwen en meisjes in/ uit humanitaire of fragiele situaties.

Vrouwen en meisjes die geraakt zijn door conflicten en humanitaire crises dienen - ook over langere perioden - toegang te hebben tot een breed palet van medische, geestelijke en psychosociale ondersteuning. Een en ander zonder onderscheid, gendersensitief, *survivor-centered* en op maat. Dit omvat ook toegang tot seksuele en reproductieve gezondheidszorg, informatie en seksuele voorlichting, voor vrouwen, mannen, meisjes en jongens. Coördinatie en samenhang tussen verantwoordelijke ministeries, hulpinstanties en vrouwenorganisaties staat daarbij centraal. Dit geldt voor vrouwen en meisjes in (post-) conflictlanden en in Nederland, waaronder in de asielopvang.

Subdoel 4.2:

Verbeterde sociaal-economische positie van vrouwen en meisjes in/uit humanitaire of fragiele situaties.

Het onvoldoende waarborgen van toegang tot sociaal-economische rechten verhoogt de kwetsbaarheid van vrouwen en meisjes in conflict- en post-conflictsituaties. Dit geldt eveneens voor vrouwen en meisjes met een migratieachtergrond in Nederland die te maken hebben gehad met gewapend conflict. Indien vrouwen gediscrimineerd worden bij toegang tot bezittingen en productiemiddelen, zoals land, vastgoed en erfenissen, kredieten en technologie, het gebrek aan volwaardig en fatsoenlijk werk en toegang tot onderwijs, vormt dit een schending van de rechten van vrouwen en maakt dit hen kwetsbaar voor extreme armoede, afhankelijkheid en geweld.

Wij streven naar een optimale bescherming van de sociaal-economische positie en de rechten van vrouwen en meisjes in/uit humanitaire of fragiele situaties, inclusief overlevenden van conflict gerelateerd seksueel en gendergerelateerd geweld, door belemmeringen weg te nemen die hun sociaal-economische *empowerment* als individuen en binnen hun gemeenschappen en samenlevingen in de weg staan. Een verbeterde sociaal-economische positie van vrouwen en meisjes maakt dat zij beter kunnen participeren in processen van humanitaire hulpverlening, wederopbouw en herstel. Ter bevordering van de empowerment van vrouwen en meisjes, zetten we in op gendertransformatieve programma's. Denk aan programma's die bijdragen aan verbeterde toegang tot en controle over productieactiviteiten, die vrouwen de toegang verzekeren tot technische ondersteuning, tot training in ondernemerschap en tot financiële diensten. Ten slotte zetten we in op het versterken van vrouwen om beleid te beïnvloeden en daarmee onder meer hun eigen economische rechten te verbeteren. Tenslotte, speelt in Nederland daarbij samenwerking tussen overheidsorganisaties en diaspora -, vluchtelingen- en migrantenvrouwenorganisaties een rol.

Subdoel 4.3:

Humanitaire respons is conflict-sensitief, gendersensitief, - responsief en (waar mogelijk) - transformatief, met lokale vrouwenorganisaties en -netwerken in de hoofdrol.

Voor effectieve humanitaire interventies zijn gedegen en frequente gender- en conflictanalyses noodzakelijk, zodat binnen de complexiteit van humanitaire crises voldoende rekening gehouden wordt met de verschillende behoeftes en kwetsbaarheden van vrouwen, mannen, gender non-binaire personen, inclusief minderjarigen en

LHBTQI+personen. Daarmee verbetert de toegang tot humanitaire diensten zoals bescherming; onderwijs; water, sanitatie en hygiëne; opvang; gezondheidszorg, inclusief toegang tot seksuele en reproductieve gezondheidsdiensten; voedsel en/of cashtransfers.

We zetten in op structureel gebruik van genderanalyses, bijvoorbeeld de *Rapid Gender Analyse* (RGA), en de *Gender with Age Marker*.[35] Wij onderschrijven het belang van coördinatie tussen organisaties die werkzaam zijn in de humanitaire hulp, waaronder vrouwenorganisaties, ter bevordering van samenhang en impact. Het is van belang dat lokale (vrouwen)organisaties en groepen bij de ontwikkeling, uitvoering en monitoring van beleid en interventies nauw met elkaar samenwerken om zo de werkelijke behoeften van vrouwen en meisjes mee te nemen in de humanitaire respons en voldoende ruimte te geven voor hun leiderschap. Hieraan gerelateerd zetten we erop in dat de humanitaire coördinatoren van de VN op landenniveau een genderanalyse toepassen in de VN-werkzaamheden in humanitaire situaties, e.e.a. conform hun verplichting in het *Management Accountability Framework*, en daarbij ondersteund door organisaties als UN-Women en United Nations Population Fund (UNFPA). Daarnaast zetten we in op voldoende *Gender Advisory Capacity* en de structurele verzameling van SADD. Ten slotte, blijven we alert op de impact van klimaatverandering en recent, de -19-pandemie, en daarbij noodzakelijk conflictsensitief beleid en uitvoering op het gebied van humanitaire respons, vrede, veiligheid en ontwikkelingssamenwerking.

3.5. WPS-*MAINSTREAMING*

Strategisch doel 5:

Een genderlens wordt toegepast bij (re)organisatie, verbetering, ontwikkeling en evaluatie van analyse, beleid en beleidsuitvoering betreffende vrede en veiligheid.

Om in alle nationale en internationale vrede- en veiligheidsprocessen structureel een genderlens te kunnen integreren zijn institutionele veranderingsprocessen op het gebied van gender in binnen- en buitenland noodzakelijk. Hierbij valt te denken aan structurele genderbewustwordingstrainingen voor alle medewerkers, het creëren van toegewijde gendercapaciteit, management dat verantwoordelijkheid draagt voor resultaten op het gebied van gender *mainstreaming*, alsook het invoeren van gendersensitieve en - responsieve mandaten en organisatiestructuur. Ook genderresponsieve en *gender-standalone* budgetallocaties en interne monitorings-, evaluatie-, verantwoordings- en leerraamwerken en externe communicatie daarover zijn van belang. Daarnaast is een open organisatiecultuur van belang, waarin wordt samengewerkt en stereotiepe gendernormen worden aangekaart en bestreden. Het is ook cruciaal dat samenwerking met en de betekenisvolle betrokkenheid van diverse vrouwen en jongeren bij de ontwikkeling en de uitvoering van beleid worden geïnstitutionaliseerd.

(Relevante internationale verplichtingen t.a.v. 'WPS-mainstreaming': EU WPS-Actieplan, Doelen 2, 4, 5; Convention on the Rights of Persons with Disabilities, artikelen 4, 11; IASC Guidelines; SDG's 5.c, 16.b, 10.4)

Subdoel 5.1:

Vrede- en veiligheidspersoneel is genderbewust en past structureel een genderlens toe in beleid en beleidsuitvoering rond vrede en veiligheid.

Om beleid en interventies te kunnen ontwikkelen en uit te voeren die rekening houden met de (gendergerelateerde) grondoorzaken van conflict en (on)veiligheid en de verschillende manieren waarop vrouwen, mannen, meisjes en jongens in al hun diversiteit conflict ervaren, moet personeel (militair, civiel, beleidsmakers en uitvoerders) genderbewust zijn.

Daarnaast moeten zij in staat zijn een genderanalyse toe te passen en te integreren bij het ontwikkelen, implementeren en monitoren van beleid, programma's en interventies. We zetten in op het structureel gebruik van bestaande *(rapid) gender analyse tools* voor vrede- en veiligheidspersoneel. Ook zetten we in op voldoende toegewijde gendercapaciteit en gender *mainstream* verantwoordelijkheid alsook *performance*-eisen op managementniveau. Ten slotte zetten we in op WPS-gealloceerd budget om internationale en nationale actieplannen en andere initiatieven ook uit te kunnen voeren.

Subdoel 5.2:

Organisaties streven genderresponsieve budgettering na.

Om te waarborgen dat programma's ten goede komen aan iedereen, is prioritering van gendergelijkheid en WPS in (alle) budgetten van belang. We zetten in op toepassing en monitoring van genderresponsieve budgettering, naast *gender stand alone* gealloceerde budgetten. Monitoring geschiedt aan de hand van gendermarkers (zoals die van de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling) en de indicatoren zoals opgenomen in Annex I bij dit NAP1325-IV.

Subdoel 5.3:

Organisaties hebben positieve gendernormen en -waarden met specifieke aandacht voor de rol van mannen en jongens daarin.

Een open organisatiecultuur waarin wordt samengewerkt en schadelijke gendernormen worden aangekaart en bestreden is een randvoorwaarde voor een gedegen en geloofwaardige ontwikkeling van gendersensitief, - responsief en -transformatief beleid. We zetten daarom actief in op positieve gendernormen en -waarden in organisaties die zich inzetten voor vrede en veiligheid. We hebben daarbij oog voor intersectionaliteit en de wijze waarop gender, leeftijd, sociale klasse, religie, etniciteit, seksuele oriëntatie, politieke opinie, woonplaats, opleiding, werk, een (lichamelijke) beperking van invloed kan zijn op iemands toegang tot gelijke rechten en besluitvorming. We werken aan systeemverandering, waarbij vrouwen, mannen, meisjes en jongens en gender non binaire personen, samen schadelijke gendernormen bestrijden en handelingsalternatieven ontwikkelen. Daarbij hebben ook (door vrouwen geleide) gemeenschapsgroepen, jongeren, *peer educators* en invloedrijke actoren, zoals traditionele, religieuze of politieke leiders en rolmodellen, een cruciale rol. Ten slotte zetten we in op en monitoren we randvoorwaarden zoals een gedegen beleid voor het tegengaan van seksuele exploitatie, misbruik en intimidatie.

Subdoel 5.4

Verbeterde institutionele coördinatie en samenwerking tussen internationale, regionale, nationale en lokale actoren in vrede en veiligheid.

Goed beleid en duurzame interventies vallen of staan met de mate waarin op alle niveaus wordt afgestemd en samengewerkt met alle stakeholders. Dit houdt enerzijds in dat we blijven inzetten op een geïntegreerde benadering van vrede en veiligheid. Overheidsinstellingen en maatschappelijke (vrouwen)organisaties die werken aan humanitaire hulp, ontwikkelingssamenwerking, defensie, justitie, veiligheid en diplomatie gaan waar mogelijk strategische samenwerking aan en/of stemmen hun inzet af. Op internationaal niveau is Nederland hierom een actief voorstander van het hervormingsproces binnen de VN dat moet zorgen voor betere coördinatie tussen VN-organisaties, onder andere op het gebied van gender in humanitaire situaties en ontwikkelingssamenwerking. Anderzijds betekent dit dat we ons meer gaan inzetten op lange termijn, structurele en gelijkwaardige samenwerking en/of coördinatie met lokale en *grassroots* vrouwen en jongerenorganisaties en -netwerken. Zij kennen de plaatselijke context en de noden en prioriteiten van de diverse leden van de gemeenschap. We delen kennis en informatie, consulteren en faciliteren de betekenisvolle betrokkenheid van vrouwen en jongeren aan beleidsontwikkeling en -vorming. We werken daarnaast aan gendersensitieve, -responsieve, en -transformatieve organisatiestructuren, participeren zelf in gezamenlijke overleggen en nodigen elkaar actief uit.

4. GOVERNANCE EN BREDE STRATEGISCHE SAMENWERKING

Zoals aangegeven in paragraaf 2, worden in Nederland de Nationale Actieplannen ontwikkeld, uitgevoerd en gemonitord door de overheid in nauwe samenwerking met het maatschappelijk middenveld. Deze brede strategische samenwerking tussen en gedeelde verantwoordelijkheid van overheid en maatschappelijke actoren is binnen het Nederlandse 'polderlandschap' een vanzelfsprekende werkwijze, maar geldt nog steeds als vrij uniek elders in de wereld.

De partners van het NAP 1325-IV werken thematisch en op landen- en regioniveau samen. Een belangrijk doel van deze samenwerking is de uitwisseling van kennis, analyse en ervaring inzake specifieke sub-thema's om de WPS-agenda als NAP-gemeenschap beter en effectiever uit te voeren. Ook werken wij als partners van het NAP 1325-IV samen aan publieke zichtbaarheid van en een breed maatschappelijk draagvlak voor de WPS-agenda. Thematische of geografische samenwerking is gebaseerd op gezamenlijke interesse, kennis en capaciteit voor uitvoering en is niet van tevoren vastgelegd. De kracht van samenwerking ligt onder andere in de samenkomst van kleine, middelgrote en grote maatschappelijke organisaties, waaronder ontwikkelings-, humanitaire, vredes-, vrouwen- en diasporaorganisaties, uit Nederland en conflictlanden, overheidsdepartementen en individuele experts.

De *governance* van dit NAP 1325-IV ligt in handen van de *oversight board*. De *oversight board* is een afspiegeling van het brede draagvlak die NAP 1325-IV kenmerkt: er zitten vertegenwoordigers in van het Ministerie van Buitenlandse Zaken, WO=MEN (samen de NAP 1325-IV-coördinatoren), het Ministerie van Defensie, het Ministerie van Justitie en Veiligheid, de politie, het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, en tenslotte twee maatschappelijke organisaties die jaarlijks rouleren.

De *oversight board* heeft drie functies ten aanzien van dit NAP 1325-IV:

(1) Zorgdragen voor verbeterde NAP 1325-IV aansturing, jaarlijkse rapportage en leeragenda.
(2) Zorgdragen voor bestuurlijk draagvlak en tijdige politieke betrokkenheid.
(3) Zich inzetten voor het vergroten van het maatschappelijk draagvlak van en kennisdeling over de WPS-agenda.

5. MONITORINGS-, EVALUATIE-, VERANTWOORDINGS- EN LEERRAAMWERK

MONITORING EN EVALUATIE

Het monitorings-, evaluatie-, verantwoordings- en leerraamwerk weerspiegelt de inzet van de partners van het Nederlandse NAP 1325-IV en hun uiteenlopende bijdragen aan de uitvoering van Resolutie 1325 en de bredere WPS-agenda. Gedurende de uitvoer van dit NAP 1325-IV, wordt dit raamwerk voortdurend verbeterd en, waar nodig, verfijnd.

VERANTWOORDING

De partners van het NAP 1325-IV zijn gezamenlijk verantwoordelijk voor de implementatie van de WPS-agenda. Tegelijk werkt iedereen vanuit een eigen mandaat. Dit houdt in dat iedere NAP 1325-partner zich committeert aan een of meerdere (sub-)doel(en) die en hierover jaarlijks zal rapporteren (zie ook Annex I). Gezamenlijk dragen wij verantwoordelijkheid voor transparante en actuele monitoring van de inzet op WPS en de jaarlijkse en periodieke rapportage ervan, zowel nationaal als internationaal.

De betrokken overheidsinstanties dragen de institutionele verplichting te rapporteren aan de VN over hun bijdrage aan de uitvoering van Resolutie 1325 en de (tien) opeenvolgende WPS Resoluties; het VN-Vrouwenverdrag; en aan de EU in het kader van het EU-actieplan inzake WPS. De betrokken overheidsinstanties zijn verantwoordelijk voor jaarlijkse rapportage aan de Tweede Kamer. De maatschappelijke organisaties zijn gecommitteerd om inzicht te bieden in het werk dat Nederlandse maatschappelijke organisaties en hun lokale partners verrichten op het gebied van de implementatie van NAP 1325-IV.

LEREN

Rapportages van de overheid en het maatschappelijk middenveld over het NAP 1325-IV dienen ook om van te leren. Dit versterkt de uitvoering van de WPS-agenda en zorgt voor het behalen van betere resultaten. Voortgangsrapportages en evaluaties van de overheidsinstanties worden met de Tweede Kamer gedeeld, hoofdzakelijk met het doel om ervan te leren en het beleid en de uitvoering van de WPS-agenda te verbeteren. De NAP 1325-IV gemeenschap heeft bestaande kanalen voor wederzijds leren, waaronder de tweejaarlijkse *Signatory Events*, specifieke educatieve evenementen, landengroepen en thematische groepen, webinars, nieuwsbrieven, een website, en een Twitter-account.

In **Annex I: raamwerk strategische doelen, subdoelen en indicatoren NAP 1325-IV** zijn de indicatoren opgenomen waarlangs gemonitord wordt hoe en door wie invulling gegeven wordt aan het bereiken van de verschillende doelen van NAP 1325-IV.

ANNEX I: RAAMWERK STRATEGISCHE DOELEN, SUBDOELEN EN INDICATOREN NAP 1325-IV

Het raamwerk van het vierde Nederlandse Nationaal Actieplan *Women, Peace and Security* (NAP 1325-IV) is ons gezamenlijke instrument om de **veranderingen op de verschillende strategische doelen en subdoelen te monitoren en vormt daarmee de kern van onze NAP 1325-IV-rapportageverplichting**. De vijf strategische hoofddoelstellingen zijn geformuleerd rond de pijlers van de *Women, Peace and Security* (WPS) agenda en de subdoelen weerspiegelen de strategische keuzes voor Nederland gebaseerd op onze WPS-analyse.

Dit raamwerk is een vertaling van onze ambities wat betreft gezamenlijke verantwoording. Bestaande Nederlandse rapportageverplichtingen richting de VN, het CEDAW-Comité, de NAVO en EU vormen de leidraad. Ook relevante onderdelen van bestaande resultaatraamwerken van overheidsdepartementen (op basis van de Sustainable Development Goals (SDGs)) zijn hierin opgenomen. NAP-partners zullen daarnaast middels *outcome harvesting* en vergelijkbare methodes op diverse niveaus verhalen van verandering ophalen.

Voor een aantal indicatoren bestaan 2020 *baseline* cijfers en informatie (de indicatoren waarop reeds wordt gerapporteerd) en waar die nog niet bestaan zal de 2021-rapportage de baseline vormen. We streven ernaar gegevens uit te splitsen naar geslacht en leeftijd gedurende alle fasen van het monitorings- en evaluatieproces. Het raamwerk bevat zowel kwantitatieve als kwalitatieve indicatoren en rapportageverplichtingen. Naast jaarlijkse rapportage zal in 2025 een onafhankelijke impact-evaluatie van het NAP 1325-IV worden uitgevoerd.

Doelen	Indicatoren en bestaande rapportageverplichtingen[1]	Verwijzingen naar bestaande Nederlandse, VN, EU en NAVO rapportagever-plichtingen	Organisaties die de resultaten monitoren
Participatie			
Strategisch doel 1: **Meer vrouwen in leiderschapsposities en gelijke en betekenisvolle participatie van vrouwen en meisjes op alle niveaus in besluitvormingsprocessen ten behoeve van vrede en veiligheid, inclusief conflictpreventie en -beslechting, vredesopbouw, bescherming, noodhulp, wederopbouw en herstel**	Aantal en aandeel *vrouwelijke bemiddelaars, onderhandelaars en technische deskundigen* in formele en informele vredesprocessen waarbij NL betrokken is, met specifieke vermelding van diegenen in leidinggevende functies	EU WPS 1 UN WPS 11A, 11B UN WPS 12 (politiek niveau)	BZ[2]
	Aantal Nederlandse militaire, politie- en civiele missies met meer genderbalans en meer vrouwen in senior posities, door recruteringscampagnes of gendertraining	UNSG WPS rpt B2.3 BZ/RF/RoL/1.1.c	Def BZ JenV Politie

1 Verwijzingen naar kwalitatieve indicatoren of verslagleggingsverplichtingen staan *cursief* gedrukt.

2 Het Ministerie van Buitenlandse Zaken (BZ) omvat ambassades en vertegenwoordigingen in andere landen. De afkortingen vermeld in deze kolom staan voor: BZ (Ministerie van Buitenlandse Zaken); Def (Ministerie van Defensie), JenV (Ministerie van Justitie en Veiligheid); OCW (Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap); BZK (Ministerie van Binnenlandse Zaken); SZW (Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid); MMV (Maatschappelijk middenveld).

	Aantal door de Nederlandse overheid gesteunde processen met betrokkenheid van vrouwen en genderperspectief, d.w.z.: • Vredesoverleg of -onderhandelingen op nationaal niveau (track 1) • Vredesoverleg of -onderhandelingen op lokaal of sub-nationaal niveau • Inspanningen voor conflictbeheersing of -vermindering via onderhandelingen (bijvoorbeeld staakt-het-vuren, onderhandelingen over humanitaire toegang of vrijlating van gevangenen) • *Transitional governance* processen • Opstellen grondwet • Wetgeving voor vrouwen in hogere posities • Nationale dialoogprocessen voor vrede en veiligheidskwesties • Overige Vermelden in welke formele of informele capaciteiten vrouwen in deze processen waren betrokken	UNSG WPS rpt B.1 a, b, c	BZ Def OCW JenV MMV
	Voorbeelden van vrouwen die betekenisvolle deelname hebben gerapporteerd op besluitvormingsgebieden (door zelfbeoordeling en storytelling)		MMV
Subdoel 1.1: **Verbeterde randvoorwaarden ten aanzien van de gelijke en betekenisvolle participatie van vrouwen en meisjes in vrede en veiligheid, inclusief conflictpreventie en -beslechting, vredesopbouw, bescherming, noodhulp, wederopbouw en herstel**	Aantal wetten, beleidsmaatregelen en strategieën die geblokkeerd, aangenomen of verbeterd zijn (door lokale en nationale overheden of intergouvernementele organisaties) ter bevordering van betekenisvolle en gelijkwaardige deelname en leiderschap van vrouwen bij conflictpreventie, vredes- en staatsopbouw, tegengaan van genderstereotypen en bescherming van de rechten van vrouwen en meisjes in crisis- en (post)conflictsituaties *Kwalitatieve interpretatie: zie Resultatenkader voor vrouwenrechten en gendergelijkheid van BZ (WRGE)*	BZ/RF/WRGE/ 4.1	BZ Def OCW JenV BZK SZW MMV
	Aantal keren dat organisaties uit het maatschappelijk middenveld of gemeenschapsleiders erin geslaagd zijn om ruimte te creëren voor de eisen en standpunten van organisaties uit het maatschappelijk middenveld inzake de betekenisvolle en gelijkwaardige deelname en leiderschap van vrouwen bij conflictpreventie, vredes- en staatsopbouw, tegengaan van genderstereotypen en bescherming van de rechten van vrouwen en meisjes in crisis- en (post) conflictsituaties Door agendabepaling, beïnvloeding van het debat en/of *movement building* Kwalitatieve interpretatie: zie Resultatenkader voor vrouwenrechten en gendergelijkheid van BZ (WRGE)	BZ/RF/WRGE/ 4.2	MMV

	Aantal personen (*agents of change*) met verbeterde houdingen, waarden en praktijken voor het bevorderen van betekenisvolle en gelijkwaardige deelname en leiderschap van vrouwen bij conflictpreventie, vredes- en staatsopbouw, tegengaan van genderstereotypen en bescherming van de rechten van vrouwen en meisjes in crisis- en (post)conflictsituaties *Kwalitatieve interpretatie: zie Resultatenkader voor vrouwenrechten en gendergelijkheid van BZ (WRGE)*	BZ/RF/WRGE/ 4.3	Overheid BZ MMV
	Voorbeelden van vrouwen die vinden dat ze voldoende capaciteiten hebben om zinvol deel te nemen aan leiderschapsposities (via storytelling)		MMV
Subdoel 1.2: **Vrouwen- en diasporaorganisaties, mensenrechtenverdedigers en vredesactivisten die zich inzetten voor vrouwenrechten en gendergelijkheid in (post)conflictlanden, worden gesteund om betekenisvol te participeren in vrede en veiligheidsprocessen**	Aantal initiatieven van de Nederlandse overheid om vrouwenrechtenorganisaties, vrouwelijke mensenrechtenverdedigers en vredesactivisten te betrekken, te ondersteunen en te beschermen bij landenanalyses en vredesprocessen *Voorbeelden van hoe deze initiatieven hebben geleid tot veranderingen voor vrouwenrechtenorganisaties, vrouwelijke mensenrechtenverdedigers en vrouwelijke vredesactivisten*	UNSG WPS rpt B2.2	BZ JenV MMV
	Aantal vrouwenrechtenorganisaties, vrouwelijke mensenrechtenverdedigers en vredesactivisten die zich bezighouden met de inkrimping van de politieke, financiële en sociale ruimte en/of de bevordering van de rechten van vrouwen en gendergelijkheid, die worden versterkt en beschermd door de Nederlandse overheid en/of het maatschappelijk middenveld Kwalitatieve interpretatie: zie Resultatenkader voor vrouwenrechten en gendergelijkheid van BZ (WRGE)	BZ/RF/MO BZ/RF/WRGE/5.2.1	BZ MMV
	Aantal keren dat organisaties uit het maatschappelijk middenveld en vrouwenrechtenorganisaties bijdragen en deelnemen aan: - agendabepaling - beïnvloeden van het debat - creëren van ruimte om deel te nemen - *movement building* *Kwalitatieve interpretatie: zie Resultatenkader voor vrouwenrechten en gendergelijkheid van BZ (WRGE)* *Voorbeelden van vrouwen die vinden dat ze voldoende middelen en capaciteiten hebben om hun werkzaamheden op het gebied van rechten zinvol uit te voeren en/of zich bezig te houden met besluitvormingsprocessen (via storytelling)*	BZ/RF/WRGE/ 1.2	BZ MMV

Subdoel 1.3: **Vredesprocessen zijn inclusief en bottom up en daaruit voortkomende verklaringen, en de uitvoering ervan, worden gedreven door de behoeften van iedereen, inclusief vrouwen en jongeren op lokaal niveau**	Aantal en percentage formele, door Nederland ondersteunde vredesprocessen die door vrouwen geleide en andere op de gemeenschap gebaseerde vredesinitiatieven erkennen en integreren. Voorbeelden van inclusieve deelname aan vredesprocessen door deelnemers (via storytelling)		BZ Def MMV
Preventie			
Stategisch doel 2: **De preventie van gewapend conflict en de preventie van gewelddadig extremisme, inclusief het daaraan gerelateerde geweld tegen vrouwen en meisjes, is gebaseerd op de mensenrechtenbenadering en heeft human security als uitgangspunt. Preventiebeleid en beleidsuitvoering is conflictsensitief en is gendersensitief, -responsief en transformatief**	Voorbeelden van verhalen/case studies waaruit een positieve verandering voor vrouwen en vrouwenorganisaties blijkt als gevolg van conflictpreventiemaatregelen (via storytelling)		Overheid MMV
	Aantal en percentage van beleidslijnen en programma's voor *early warning* en conflictpreventie die gebruik maken van genderanalyse om informatie te verstrekken over het ontwerp en de uitvoering ervan *Kwalitatieve interpretatie: zie Resultatenkader voor vrouwenrechten en gendergelijkheid van BZ (WRGE)*	BZ/RF/WRGE/ 5.3.3	BZ JenV
	Aantal door de Nederlandse overheid opgestelde en geïmplementeerde genderresponsieve of -transformatieve beleidslijnen en programma's (met inachtneming van de operationele ruimte voor het maatschappelijk middenveld) om gewelddadig extremisme te voorkomen, en de gevolgen daarvan op regionaal, nationaal of subnationaal niveau	UNSG WPS rpt B.3.A	Overheid MMV
	Aantal en percentage medewerkers met genderexpertise in Nederlandse overheidsinstellingen die zich bezighouden met terrorismebestrijding, preventie en bestrijding van gewelddadig extremisme	EU WPS 7	BZ JenV
Subdoel 2.1: **Conflictpreventie middels (lokale) vreedzame en multi-dimensionale strategieën en benaderingen krijgt prioriteit**	Aantal Nederlandse meerjaren landenstrategieën die de ondersteuning van lokale *vreedzame* conflictpreventiemaatregelen en/of een multidimensionale aanpak omvatten, zo mogelijk gemeten als een percentage van alle Nederlandse strategieën voor fragiele staten		BZ JenV Def MMV

Subdoel 2.2: **Beleid en beleidsuitvoering rond het tegengaan van radicalisering, gewelddadig extremisme en terrorisme respecteert de operationele ruimte van vrouwenorganisaties, mensenrechtenverdedigers en vredesactivisten**	Aantal keren dat de Nederlandse overheid organisaties uit het maatschappelijk middenveld en vrouwen(rechten)organisaties steunt om deel te nemen aan agendabepaling en beleidsvorming met betrekking tot het tegengaan van radicalisering en terrorisme Kwalitatieve interpretatie: zie Resultatenkader voor vrouwenrechten en gendergelijkheid van BZ (WRGE) Voorbeelden van organisaties uit het maatschappelijk middenveld die zinvolle participatie in de beleidsvorming opmerken	UNSG WPS rpt B.3B BZ/RF/WRGE 4.2	BZ (FEZ) JenV MMV
	Aantal initiatieven die gericht zijn op het toezicht op de mogelijke negatieve gevolgen van maatregelen op het gebied van CVE/CT voor het maatschappelijk middenveld, in het bijzonder voor vrouwen(rechten)organisaties, vrouwelijke mensenrechtenverdedige en vrouwelijke vredesactivisten *Voorbeelden van initiatieven die resulteren in het vermijden/verminderen van negatieve gevolgen*		JenV BZ
	Percentage vrouwenorganisaties en vrouwelijke vredesactivisten die vinden dat zij voldoende maatschappelijke ruimte hebben om hun werk zinvol uit te voeren Kwalitatieve interpretatie: zie Resultatenkader voor vrouwenrechten en gendergelijkheid van BZ (WRGE)	BZ/RF/WRGE/ 5.3.3	BZ MMV
Bescherming			
Strategisch doel 3: **Vrouwen en meisjes, maar ook mannen en jongens, in en uit conflict, worden beschermd tegen alle vormen van conflictgerelateerd geweld, waaronder seksueel en gendergerelateerd geweld, hun rechten worden gewaarborgd en zijn afdwingbaar**	Aantal uitgevoerde, op mensenrechten gebaseerde beleidslijnen, die erop gericht zijn alle vormen van seksueel en gendergerelateerd geweld in het publieke en private leven uit te bannen *Kwalitatieve interpretatie: zie Resultatenkader voor vrouwenrechten en gendergelijkheid van BZ (WRGE)*	BZ/RF/WRGE/4.1	BZ
	Voorbeelden van best practices van Nederlands beleid en initiatieven inzake beschermingsmaatregelen en de wijze waarop deze van invloed zijn op vrouwen en meisjes in en uit door conflicten getroffen gebieden	EU WPS 29	BZ JenV MMV
	Aantal keren dat organisaties uit het maatschappelijk middenveld er in slagen om ruimte te creëren voor de eisen en posities van organisaties uit het maatschappelijk middenveld op seksueel en gendergerelateerd geweld, door agendabepaling, beïnvloeding van het debat en opbouw van beweging *Kwalitatieve interpretatie: zie Resultatenkader voor vrouwenrechten en gendergelijkheid van BZ (WRGE)*	BZ/RF/WRGE/1.2	BZ MMV

	Aantal vrouwen dat deelneemt aan: - beschermingsprogramma's (zoals opvanglocaties en *shelters*) - justitie- en veiligheidssectoren in door conflicten getroffen landen en Nederland	UN WPS 16	BZ Def Politie MMV
Subdoel 3.1: **Vrouwen en meisjes die conflicten en/of daaraan gerelateerd seksueel en gendergerelateerd geweld hebben meegemaakt, hebben toegang tot internationale, regionale, nationale en lokale veiligheids- en rechtssystemen**	*Best practices en uitdagingen inzake beleid en initiatieven op het gebied van beschermingsmaatregelen en de wijze waarop deze van invloed zijn op/ten goede komen aan vrouwen, mannen, jongens, meisjes en gender non-binaire vluchtelingen of asielzoekers uit landen die getroffen zijn door een gewapend conflict*	EU WPS 29	BZ JenV Politie MMV
	Aantal Nederlandse initiatieven in crisissituaties met betrekking tot de verbetering van de toegang van vrouwen tot het rechtssysteem. Dit kan inspanningen omvatten om herstelprocessen en -mechanismen op te zetten en steun te verlenen aan waarheidsbevindings- en verzoeningsprocessen	UNSG WPS rpt B.4.A	BZ MMV
	Aandeel van vrouwelijke migranten en vluchtelingen (vrouwen en meisjes) in Nederland dat toegang heeft gehad en gekregen tot genderspecifieke en op behoeften toegesneden diensten van politie en justitie *Voorbeelden vrouwelijke migranten en vluchtelingen (vrouwen en meisjes) in Nederland die toegang hebben gekregen tot genderspecifieke en op behoeften toegesneden diensten van politie en justitie*		JenV MMV
Subdoel 3.2: **Straffeloosheid wordt bestreden door vervolging van verdachten en sancties tegen daders van geweldsmisdrijven tegen vrouwen en meisjes, waaronder seksueel en gendergerelateerd geweld**	Aantal en percentage gevallen van seksueel en gendergerelateerd geweld die worden gemeld, onderzocht en beoordeeld, zowel internationaal als in Nederland	UN WPS 19 EU WPS 24	JenV MMV BZ
	Aantal en percentage rechtbanken, in door conflicten getroffen landen, uitgerust om gevallen van seksueel en gendergerelateerd geweld te berechten, met de nodige aandacht voor de veiligheid van de slachtoffers. Met inbegrip van steun aan internationale rechtbanken en tribunalen	UN WPS 20	JenV MMV
Subdoel 3.3: **Verbeterde implementatie van artikel 7.4 van het Wapenhandelsverdrag**	*Voorbeelden van de uitvoering van het Nederlandse mechanisme van artikel 7.4 van het Wapenhandelsverdrag*	UN WPS 16	BZ

Subdoel 3.4: **Gender sensitief, -responsief en -transformatief asielbeleid, met speciale aandacht voor alleenstaande vrouwen en minderjarigen, inclusief LHBTQI+-asielzoekers**	*Voorbeelden van de uitvoering van het genderresponsief en - transformatief beschermingsbeleid op Nederlands nationaal of subnationaal niveau*		JenV
	Aantal multi-stakeholder dialogen tussen meerdere belanghebbenden over de ontwikkeling, de uitvoering en het toezicht op het beschermingsbeleid en -programma's, bijvoorbeeld in asielzoekerscentra en opvanglocaties		JenV
Noodhulp, wederopbouw en herstel			
Strategisch doel 4: **Noodhulp, wederopbouw en herstel voldoen aan de behoeften en dragen bij aan de empowerment van vrouwen en meisjes**	Aantal partners dat een *Gender with Age Mainstreaming* score heeft van minimaal 3 *Kwalitatieve interpretatie: zie Resultatenkader voor vrouwenrechten en gendergelijkheid van BZ (WRGE)*	BZ/RF/HH/1.1.i) BZ/ RF/WRGE/5.3.2	BZ MMV
	Aantal humanitaire programma's die een gemeenschappelijke aanpak van gender en leeftijd omvatten *Kwalitatieve interpretatie: Voorbeelden van gevallen waarin de focus op GAM heeft geleid tot verbeterde resultaten voor vrouwen en meisjes*		BZ MMV
Subdoel 4.1: **Verbeterde fysieke, geestelijke en psychosociale gezondheid van vrouwen en meisjes in/uit humanitaire of fragiele situaties**	Aantal humanitaire programma's die fysieke, geestelijke en psychosociale gezondheid (MHPSS) omvatten *Kwalitatieve interpretatie: Voorbeelden van gevallen waarin programma's voor fysieke, geestelijke en psychosociale gezondheid hebben geleid tot verbeterde psychosociale gezondheid voor vrouwen en meisjes*	BZ/RF/HH/ 1.1.f)	BZ MMV
	Aantal humanitaire programma's die ondersteunende diensten uitvoeren voor overlevers van seksueel en gendergerelateerd geweld en aantal overlevers die met deze programma's worden bereikt *Kwalitatieve interpretatie: Voorbeelden van deze ondersteunende diensten*	EU WPS 26 EU WPS 14 BZ/RF/HH/1.1.h	BZ MMV
	Aantal vrouwelijke asielzoekers in opvanglocaties in Nederland die toegang hebben gekregen tot fysieke, geestelijke en psychosociale gezondheidszorg *Kwalitatieve interpretatie: Voorbeelden van vrouwelijke asielzoekers in opvang locaties in Nederland die toegang hebben gekregen tot fysieke, geestelijke en psychosociale gezondheidszorg waardoor hun fysieke, geestelijke en psychosociale gezondheid is verbeterd.*		MMV

Subdoel 4.2: **Verbeterde sociaal-economische positie van vrouwen en meisjes in/uit humanitaire of fragiele situaties**	Aantal programma's voor vrouwen en meisjes in een kwetsbare context, en voor vrouwelijke asielzoekers en vluchtelingen (vrouwen en meisjes), met het oog op sociaal-economische *empowerment* in het land van herkomst, in vluchtelingenkampen of in Nederland. *Kwalitatieve interpretatie: Voorbeelden van verbetering van het levensonderhoud van vrouwen en meisjes in een kwetsbare context, en van vrouwelijke vluchtelingen in Nederland.*	EU WPS 28 BZ/RF/Migr/1.3 BZ/RF/Migr/1.3.2.b UN WPS 25B UNSG WPS rpt B.4.A	BZ SZW MMV
Subdoel 4.3: **Humanitaire respons is conflictsensitief, gendersensitief, - responsief en (waar mogelijk) - transformatief, met lokale vrouwenorganisaties en -netwerken in de hoofdrol**	Aantal en aandeel van humanitaire responsprogramma's die gebaseerd zijn op (snelle) genderanalyse (*rapid gender analysis*) en conflictanalyse		BZ Def MMV
	Percentage financiering dat naar lokale partners gaat (inclusief voorbeelden), waar mogelijk uitgesplitst naar vrouwenorganisaties	BZ/RF/HH/1.1.d) (outputniveau)	BZ MMV
WPS-mainstreaming			
Strategisch doel 5: **Een genderlens wordt toegepast bij (re)organisatie, verbetering, ontwikkeling en evaluatie van analyse, beleid en beleidsuitvoering betreffende vrede en veiligheid**	Aantal Nederlandse beleidslijnen en bilaterale/multilaterale dialogen die WPS-gerelateerde prioriteiten en toezeggingen omvatten	EU WPS 19	BZ
	Voorbeelden van best practices en verhalen ter illustratie van WPS-doelstellingen in mandaten en planningsdocumenten voor missies en operaties	EU WPS 30	BZ Def
	Aantal (land specifieke/thematische) strategische planningskaders in door conflict getroffen landen waarin WPS-analyse, -doelstellingen, -indicatoren en -budgetten zijn opgenomen	UN WPS 22	BZ Def MMV
	Aantal beleidskaders in Nederland die gericht zijn op vluchtelingen, asielzoekers en migranten en waarin *Sex and Age Disaggregated Data* (gegevens uitgesplitst naar geslacht en leeftijd)) en genderanalyse zijn opgenomen	CEDAW GR30/GR32	MMV

Subdoel 5.1: **Vrede- en veiligheidspersoneel is genderbewust en past structureel een genderlens toe in beleid en beleidsuitvoering rond vrede en veiligheid**	Aantal en aandeel van medewerkers met gender-/WPS-expertise in Nederlandse overheidsstructuren en -instellingen, onder andere bij diplomatieke missies, VN-, NAVO- en OVSE-missies en operaties, met specifieke vermelding van dergelijke medewerkers in leidinggevende functies	EU WPS 2 EU WPS 7	BZ Def JenV Politie
	Aantal door de NAVO geleide activiteiten, operaties en missies versterkt door de integratie van een genderperspectief *Voorbeelden van hoe een genderperspectief de activiteiten, operaties en missies heeft verbeterd*	NATO/EAPC WPS Policy and Action Plan/ Resultaat 1.4	Def
	Aantal en percentage militaire handleidingen, kaders voor het nationale veiligheidsbeleid, gedragscodes en standaardwerkwijzen/protocollen van de nationale veiligheidsdiensten met maatregelen ter bescherming van de mensenrechten van vrouwen en meisjes, en de toepassing daarvan	UN WPS 5B	Def JenV Politie
Subdoel 5.2: **Organisaties streven genderresponsieve budgettering na**	Totale uitgaven Nederland voor de WPS-agenda, d.w.z. stand-alone WPS-budget en WPS-mainstreaming	EU WPS 12 UNSG WPS rpt A.d EU WPS 13	Overheid MMV
	Aandeel van toegewezen financiering toegekend aan organisaties uit het maatschappelijk middenveld dat wordt besteed aan WPS in door conflict getroffen landen	UN WPS 23	Overheid
Subdoel 5.3: **Organisaties hebben positieve gendernormen en -waarden met specifieke aandacht voor de rol van mannen en jongens daarbinnen**	Aantal personen (*agents of change*) met verbeterde houding en gedrag ten aanzien van inspraak, tussenkomst, leiderschap en de representatieve deelname van vrouwen aan besluitvormingsprocessen (*leading by example*) *Kwalitatieve interpretatie: zie Resultatenkader voor vrouwenrechten en gendergelijkheid van BZ (WRGE)*	BZ/RF/WRGE/2.3 EU WPS 4	Def BZ JenV Politie MMV
Subdoel 5.4: **Verbeterde institutionele coördinatie en samenwerking tussen internationale, regionale, nationale en lokale actoren in vrede en veiligheid**	Aantal acties ondernomen door de Nederlandse overheid, waaronder diplomatieke missies en operaties, voor het aanpakken en opnemen van WPS-kwesties die door lokale, nationale en internationale maatschappelijke organisaties, met name vrouwenorganisaties, aan de orde worden gesteld	EU WPS 21	BZDef Politie
	Aantal gedocumenteerde gevallen waar Nederland de WPS-agenda heeft versterkt in internationale coördinatie, netwerken en allianties		BZ MMV

#HearMeToo
END VIOLENCE
AGAINST WOMEN
AND GIRLS
Make peace count: E
"Real
Deba
mpetition

ANNEX II: CONTEXT WPS: INTERNATIONAAL EN NATIONAAL

In 2020, het jaar waarin dit vierde Nationaal Actieplan over *Women, Peace and Security* (NAP 1325-IV) wordt gelanceerd, staan we stil bij talrijke belangrijke jubilea: het is 75 jaar geleden dat de VN werd opgericht, 25 jaar geleden dat de Verklaring van Beijing en het Platform voor Actie werden aangenomen, 20 jaar geleden dat VN Veiligheidsraadresolutie 1325 werd aangenomen en 5 jaar geleden dat de Duurzame Ontwikkelingsdoelen werden aangenomen. De commitments die in deze documenten zijn opgenomen en de als gevolg daarvan ontplooide initiatieven laten zien dat overheden en het maatschappelijk middenveld collectief erkennen dat het versterken en verbeteren van de rol, rechten en situatie van vrouwen en meisjes in het algemeen, en in bijzonder rond vredes- en veiligheidsprocessen, noodzakelijk is.

Toch "leven [we] nog steeds in een wereld waarin vrouwen geconfronteerd worden met uitsluiting van vredesprocessen en politieke processen; waarin het aantal aanvallen gericht tegen vrouwelijke mensenrechtenverdedigers, humanitaire werkers en vredesactivisten blijft toenemen; waarin voortdurend getornd wordt aan internationale mensenrechtennormen en waarin xenofobie, racisme, intolerantie, homofobie, transfobie en gewelddadige vrouwenhaat zich verder blijven verspreiden. We zien nog steeds veel conflicten, geweld en instabiliteit en worstelen met de ophanden zijnde klimaatverandering die, als we geen maatregelen treffen, de mondiale onzekerheid en crises verder zullen aanwakkeren", aldus António Guterres, Secretaris-Generaal van de Verenigde Naties.[36] Er is sprake van een wereldwijde *pushback* waar het gaat om deze en andere onderwerpen op het gebied van *Women, Peace and Security* (WPS).[37] De COVID-19-pandemie laat daarnaast zien dat de gevolgen ervan vrouwen en meisjes het hardst raken en de opgebouwde rechten en mogelijkheden weer teniet doen.

In deze Annex wordt een beknopte internationale en nationale context uiteengezet op het gebied van WPS. Gezien de complexiteit van en veelheid aan thema's, is een volledige summiere context analyse op het terrein van WPS onmogelijk.[38] Onderstaande WPS-thema's worden in willekeurige volgorde behandeld.

INTERNATIONALE CONTEXT

Genderongelijkheid en (seksueel en gendergerelateerd) geweld tegen vrouwen en meisjes behoren tot de belangrijkste oorzaken en gevolgen van conflict.[39] Maatschappelijke en/of institutionele genderongelijkheid komt tot stand en wordt gevoed door schadelijke gendernormen, patriarchale en andere onderdrukkende systemen[40] en toxische masculiniteit. In tijden van conflict, oorlog en instabiliteit lopen vrouwen en meisjes een nog groter risico dan normaal geconfronteerd te worden met geweld, waaronder seksueel en gendergerelateerd geweld. Dit geldt ook voor mannen en jongens en voor LHBTQI+-personen.[41] Deze laatste groep loopt soms zelfs verhoogd risico hierop. Net als mannen en jongens, kunnen vrouwen en meisjes bovendien ook sympathisanten, aanjagers en daders in conflictsituaties zijn, en soms zelfs slachtoffer en dader tegelijk.[42]

Toegenomen militarisering, de aanhoudende verspreiding van handvuurwapens en lichte wapens, de ontwikkeling van nieuwe wapens, en het gebrek aan een genderlens in de veiligheids - en justitiesector verergeren al decennialang conflicten, genderongelijkheid en conflictgerelateerd seksueel en gendergerelateerd geweld.[43]

CONFLICTGERELATEERD SEKSUEEL EN GENDERGERELATEERD GEWELD

Conflictgerelateerd seksueel en gendergerelateerd geweld wordt vaak ingezet als wapen of oorlogstactiek om genocide, misdrijven tegen de menselijkheid, oorlogsmisdrijven of terroristische misdrijven te plegen.[44] Ondanks herhaalde oproepen door en acties van de VN Veiligheidsraad om een einde te maken aan conflictgerelateerd seksueel en gendergerelateerd geweld, worden dergelijke misdrijven nog steeds gepleegd. In de afgelopen 10 jaar zijn er 65 statelijke en niet-statelijke conflictpartijen uit 11 verschillende landen verdacht geweest van het plegen van grootschalig conflictgerelateerd seksueel geweld; in 2019 waren dit er nog ruim 50.[45] Deze conflictpartijen staan al jaren op de lijst van de Secretaris-Generaal van de VN.[46] Alhoewel er enkele baanbrekende zaken in internationale, nationale en lokale rechtbanken zijn behandeld. waarbij de rechten van en steun aan overlevenden steeds meer centraal zijn gaan staan, blijft de straffeloosheid van plegers van conflictgerelateerd seksueel en gendergerelateerd geweld grotendeels voortbestaan.[47]

GEWELDDADIG EXTREMISME EN TERRORISME

Ook de opkomst van radicalisering, gewelddadig extremisme en terrorisme hebben een multidimensionale impact op de mensenrechten van vrouwen en meisjes.[48] Gewelddadig extremistische en ook terroristische groeperingen zetten soms gericht in op de onderwerping van vrouwen en meisjes, resulterend in brede schendingen van de mensenrechten van vrouwen en meisjes, inclusief fundamentele rechten als de vrijheid van meningsuiting, toegang tot onderwijs en deelname aan het openbare leven. Het geweld, waaronder seksueel en gendergerelateerd geweld[49], heeft een blijvende impact op vrouwen en meisjes en de getroffen gemeenschappen. Er is sprake van sociale stigma, economische tegenspoed en structurele ongelijkheid en discriminatie, die vaak ook degenen treft die uit gevangenschap wisten terug te keren. Tegelijkertijd zijn vrouwen niet altijd slachtoffers of passieve subjecten; ze kunnen evengoed gewapend extremisten, sympathisanten, facilitators en aanstichters zijn.

Maar vrouwen en jongvolwassen meisjes kunnen - evenals mannen en jongens uiteraard - ook in positieve zin bijdragen aan het tegengaan van extremisme en terrorisme. Ook vrouwenorganisaties spelen hierin met hun kennis van de lokale situaties en gemeenschappen een rol in. Een vaak gesignaleerd probleem is echter dat maatregelen van overheidswege wereldwijd rondom de preventie en het tegengaan van gewelddadig extremisme (PVE en CVE) en het tegengaan van terrorisme (CT) vrouwenorganisaties en vrouwenrechten negatief beïnvloeden.[50]

GEWELD JEGENS PERSONEN EN GROEPEN DIE OPKOMEN VOOR VROUWENRECHTEN EN GENDERGELIJKHEID

Deze tijd waarin wij nu leven laat een toename van geweld en (cyber)bedreigingen en pushback zien tegen vrouwelijke (maar ook mannelijke en non-binaire) mensenrechtenverdedigers, vredesactivisten, milieuactivisten en politici, LHBTQI+-personen,

vrouwen met een handicap, journalisten en organisaties die deze mensen ondersteunen.[51] Zij (en hun familieleden) worden bedreigd, gepest en getreiterd (met acties die o.a. gericht zijn opt onmogelijk maken van het werk van vrouwen door bijvoorbeeld hun kantoren binnen te stormen en op basis van valse beschuldigingen hun kantoren te sluiten), en ze worden bedreigdmet geweld en overladen met haatzaaiende uitlatingen, zowel offline als online.[52] Deze personen krijgen wereldwijd steeds minder bewegingsruimte: er is sprake van een wereldwijde pushback waar het gaat om het opkomen voor vrouwenrechten en gendergelijkheid.[53] Voor deze groep mensen wordt het steeds moeilijker om hun werk onafhankelijk en zonder sociale, economische en politieke inmenging te kunnen doen, ook tijdens conflictsituaties.

IMPACT VAN KLIMAATVERANDERING EN PANDEMIEËN OP DE SITUATIE VAN VROUWEN EN MEISJES

De mondiale gevolgen van klimaatverandering en aantasting van het milieu hebben een grote impact op vrouwen en meisjes.[54] De impact van klimaatverandering leidt tot extremere weersomstandigheden, droogte of overstromingen, verlies aan livelihoods en toenemende concurrentie voor schaarse natuurlijke hulpbronnen zoals water en land. Genderongelijkheid, gendergerelateerde rollen en verwachtingen en ongelijke toegang tot natuurlijke hulpbronnen bepalen in sterke mate de manier op verschillende groepen geraakt worden door klimaatverandering, en dragen eraan bij dat achtergestelde groepen, waaronder vrouwen en meisjes, nog kwetsbaarder worden voor conflicten en instabiliteit.[55] Dit geldt ook voor epidemieën zoals COVID-19. Zo leidt de COVID-19-pandemie ertoe dat vrouwen en meisjes vaker dan voorheen slachtoffer worden van conflictgerelateerd seksueel geweld, mensenhandel en geweld achter de voordeur, en toegang tot het recht en gezondheidszorg nauwelijks bestaat of door de pandemie weer verder is verslechterd.[56] Ook zorgt de COVID-19-pandemie er voor dat de armoedekloof tussen vrouwen en mannen groter wordt, waardoor er in 2021 47 miljoen meer vrouwen en meisjes in grotere armoede zullen leven.[57] Hiermee wordt de voortgang van de afgelopen decennia op juist het verminderen van deze armoedekloof weer tenietgedaan.

VROUWEN EN MEISJES MET EEN MIGRATIEACHTERGROND KOMEND UIT CONFLICT

Ook het aantal vluchtelingen, ontheemden en asielzoekers, die te maken hadden met vervolging, conflict, geweld en mensenrechtenschendingen, bereikte in 2019 een ongekend hoog aantal, namelijk 79,5 miljoen.[58] Voor, tijdens en na migratie krijgt meer dan de helft van de vrouwen en meisjes, maar ook mannen en jongens, (in)direct te maken met seksueel geweld en mensenhandel.[59]

NOODHULP, WEDEROPBOUW EN HERSTEL

In humanitaire settings en noodsituaties hebben vrouwen en meisjes in noodsituaties slechts beperkte tot geen toegang tot medische, juridische, psychosociale en sociaal-economische diensten. Daarmee missen zij beschermingsmiddelen, informatie en zorg rond (seksuele en reproductieve) gezondheid. Dit terwijl bijvoorbeeld zwangerschappen als gevolg van seksueel geweld een hoog moedersterftecijfer kennen.[60] In 2019 hadden naar schatting 35 miljoen vrouwen en meisjes levensreddende seksuele en reproductieve gezondheidszorg nodig.[61] In 2018 werd in slechts 28% van de overzichten van humanitaire behoeften melding gemaakt van de gedifferentieerde impact op vrouwen en meisjes in crisissituaties, en van de onderliggende factoren van kwetsbaarheid.[62] Initiatieven gericht op economisch herstel beperken zich volgens de VN nagenoeg volledig tot microkredieten of micro-ondernemingen voor vrouwen, terwijl grootschalige wederopbouw bijna uitsluitend wordt gedomineerd door en ten goede komt aan mannen.[63] Discriminatie van vrouwen bij toegang tot bezittingen en productiemiddelen, waaronder land, vastgoed en erfenissen, kredieten, technologie en bankieren, en het gebrek aan volwaardig en fatsoenlijk werk, vormt een schending van de rechten van vrouwen en maakt hen kwetsbaar voor extreme armoede en conflict gerelateerd seksueel en gendergerelateerd geweld, inclusief mensenhandel; in tijden van conflict wordt deze situatie nog erger. In bijna 40% van de economieën worden de eigendomsrechten van vrouwen beperkt en in bijna 30% wordt de bewegingsvrijheid van vrouwen aan banden gelegd.[64] Het ontbreken van gelijke economische rechten verhoogt de kwetsbaarheid van vrouwen in conflictsituaties en fragiele omgevingen en is van invloed op het herstel.

Het einde van oorlog en conflict brengt vaak nieuwe uitdagingen met zich mee. Genderrollen binnen de maatschappij of de lokale gemeenschap kunnen vanwege de conflictsituatie blijvend veranderen met meer rechten en publieke (en politieke) participatiemogelijkheden voor vrouwen; of juist (weer) terugvallen naar oude gewoonten en praktijken met minder economische vrijheid, minder lichamelijke zelfbeschikkingsrecht en minder participatie in besluitvormingsprocessen.

GELIJKWAARDIGE EN BETEKENISVOLLE PARTICIPATIE

De gelijkwaardige en betekenisvolle participatie van vrouwen in alle besluitvormingsprocessen met betrekking tot de preventie en het beslechten van conflicten, het opbouwen en de instandhouding van vrede en veiligheid en post-conflict vredeswerk is gezien de impact van conflict op vrouwen en meisjes dan ook nodig. Dit is niet alleen een fundamenteel mensenrecht; het leidt ook tot meer inclusieve besluitvorming en gedeelde verantwoordelijkheid en eigenaarschap, en daarmee tot meer duurzame vrede en wederopbouw.[65] In de praktijk mist coördinatie tussen de verschillende (o.a. *grassroots*, lokale, nationale en internationale) *tracks* en is directe toegang van met name vrouwen en jongeren, en ook andere gemarginaliseerde groepen, tot de politieke (inter)nationale besluitvorming beperkt of afwezig.

Ondanks de vele mondiale, regionale en nationale toezeggingen en initiatieven zijn er grote uitdagingen om de participatie van vrouwen en meisjes te waarborgen. De politieke wil lijkt te ontbreken om deze participatie te realiseren.[66] Vrouwen en meisjes lopen tegen discriminatoire wetten en politieke stelsels aan die hen uitsluiten van het openbare leven of hun rol daarin marginaliseren – vaak in stand gehouden door patriarchale en/of corrupte systemen. Het aantal vrouwen dat deelneemt aan hervormingen van de veiligheidssector, ontwapening, demobilisatie en re-integratie en andere inspanningen op het gebied van vredeshandhaving en -bevordering, waaronder vredesmissies en vredesonderhandelingen, blijft laag. De manieren waarop ontwapening, demobilisatie en re-integratie worden benaderd, bevestigen opnieuw de genderstereotypen. Ze bevestigen de perceptie dat vrouwen slachtoffers zijn en ondermijnen daarmee in potentie de leiderschapsrollen die vrouwen kunnen spelen. Ook beperken ze de ruimte voor mannen om de gendernormen die bepaald gedrag voorschrijven ter discussie te stellen en te heroverwegen. Er bestaan daarnaast nog steeds obstakels voor vrouwen(organisaties) om werkzaam te zijn in de

veiligheidssector, zoals uitsluiting, negatieve beeldvorming en veiligheidsrisico's door samenwerking met veiligheidstroepen.

Versterkte participatie van vrouwen in de veiligheidssector vereist een fundamentele verandering van percepties over zowel vredesprocessen als genderrollen. Vredesprocessen, onderhandelingen en vredesakkoorden zouden gendersensitief moeten zijn. Tussen 1990 en 2018 waren er in slechts 353 van de 1789 vredesakkoorden (19,7%), die betrekking hadden op ruim 150 vredesprocessen, bepalingen opgenomen over vrouwen, meisjes of gender.[67] In de laatste jaren gaat dit cijfer omlaag, waarbij in het jaar 2018 slechts 4 van de 52 vredesakkoorden (7,7%) bepalingen over gender bevatten.[68] Zelfs wanneer zulke akkoorden specifieke bepalingen over gender bevatten, is de implementatie ervan moeilijk gebleken. Vaak werden de bepalingen slechts gedeeltelijk of minimaal uitgevoerd. Ondanks vooruitgang die internationaal is geboekt bij het invoeren van gendertraining van vredeshandhavers en burgerpersoneel, en gerichte genderexpertise tijdens missies en preventie- en responsmechanismen bij conflictgerelateerd seksueel geweld, is er nog een wereld te winnen.[69] Vrouwen maken nog steeds maar 4,2% uit van het militaire personeel tijdens vredesoperaties van de Verenigde Naties en er is onvoldoende participatie en vertegenwoordiging van vrouwen op een senior positie bij civiele missies, met name civiele missies met een hoog risico.[70]

NATIONALE CONTEXT

De Nederlandse focus bij de implementatie van de WPS-agenda lag de afgelopen jaren met name op conflict- en post-conflictgebieden. De uitvoering van de WPS-agenda is echter ook nationaal en in vreedzame landen relevant.[71] Ook in Nederland is nog een wereld te winnen als het gaat om bijvoorbeeld participatie van vrouwen in politiek, vrede en veiligheid. Binnen de EU staat Nederland op plaats 12 waar het gaat om representatie van vrouwen binnen het politieke, economische en sociale domein.[72] Zo ligt het percentage vrouwelijke parlementsleden in Nederland in 2020 op 30%.[73] Het percentage vrouwelijke militairen ligt momenteel op 10% en van de 77 militaire topfunctionarissen (met generaalsrangen) zijn er twee vrouw.[74] De nationale uitvoering van de WPS-agenda is daarnaast van belang omdat Nederland onderdak biedt aan een omvangrijke migranten- en vluchtelingengemeenschap deels uit oorlog- en conflictlanden.[75] In Nederland vroegen in 2019 22.533 mensen asiel aan.[76] Een stijging van 2.180 ten opzichte van 2018, toen in totaal 20.353 mensen bescherming zochten.[77] Data over de mentale en psychosociale gezondheid, bescherming en actieve participatie van vrouwen met een migratieachtergrond die conflict hebben meegemaakt, in Nederland, is beperkt. Een korte analyse volgt hieronder.

VROUWEN EN MEISJES MET EEN MIGRATIEACHTERGROND KOMEND UIT CONFLICT

Uit onderzoek rond migratiestromen op o.a. de Mediterrane en West Balkan routes naar Europa blijkt dat de helft van de vrouwen en meisjes, maar ook mannen en jongens, met een migratieachtergrond niet alleen in eigen land, maar ook tijdens en na de migratieroute te maken heeft gehad met enige vorm van seksueel geweld, vaak meerdere keren en op verschillende locaties.[78] Vrouwgeleide huishoudens lopen niet alleen risico's langs de migratieroute en in vluchtelingen- en intern ontheemdenkampen, maar ook in de opvangcentra, ook in Nederland.[79]

Hoewel de desbetreffende Nederlandse overheidsorganisaties reeds gebruikmaken van veel genderspecifieke maatregelen in hun werk en procedures[80], geven vrouwen met een migratieachtergrond aan dat de huidige praktijk verder verbeterd kan worden. Het huidige gebrek aan psychosociale ondersteuning vanaf het begin, zoals dit wordt ervaren door veel vrouwen en met name voor diegenen die ernstig trauma hebben opgelopen door conflict gerelateerd seksueel en gendergerelateerd geweld, en het feit dat deze gedurende de procedure telkens opnieuw moeten vertellen over deze traumatiserende gebeurtenissen, verergert de trauma's van de vrouwen.[81] Ook verzwijgen vrouwen regelmatig dat zij conflict-gerelateerd seksueel en gendergerelateerd geweld hebben meegemaakt, mede door gebrek aan vertrouwen in overheidsinstanties en angst.[82] Daarnaast geven vrouwelijke vluchtelingen en asielzoekers aan dat er behoefte is aan meer kennis, begrip en aandacht voor de situatie in herkomstlanden, bijvoorbeeld dat vrouwen die afkomstig zijn uit landen met een conservatief patriarchaal familierecht geen (of moeilijk) toegang hebben tot relevante officiële documentatie.[83] Ook hebben deze vrouwen behoefte aan betere communicatie over de asielprocedure en het lopende proces; te meer gezien deze vrouwen niet eerder te maken hebben gehad met deze juridische procedures.[84]

Op het gebied van integratie dient Nederland ervoor te zorgen dat mannen en vrouwen met een migratieachtergrond gelijke kansen op de arbeidsmarkt krijgen en behouden, in overeenstemming met internationale verplichtingen.[85] Hoewel er wel meerdere programma's en pilots zijn om de positie van vrouwen met een migratieachtergrond te verbeteren en er de laatste decennia veel *lessons learned* zijn ontwikkeld, ontbreekt het aan kabinetsbreed en structureel beleid. De kennis en ervaring van vrouwen en meisjes met een migratieachtergrond, wordt niet structureel meegenomen in beleidsvormingsprocessen[86]. Op decentraal niveau, binnen de gemeenten, mist een holistisch en inclusief integratiebeleid, met structurele aandacht voor o.a. gender- en cultuur gerelateerd geweld[87]. Ondersteuning vindt momenteel gefragmenteerd plaats omdat gemeenten zelf kunnen bepalen welke hulp zij vrouwen bieden.[88] Dit staat structurele basissteun, vroegtijdige opsporing van meervoudige problemen en aandacht voor de veiligheid van vrouwen in een afhankelijke positie in de weg. Ook dient er aandacht te zijn voor andere belemmeringen die zij ondervinden, zoals discriminatie vanwege hun migratieachtergrond. Vrouwen en jongeren met een migratieachtergrond geven aan dat er bij professionals die met migranten werken vaak nog onvoldoende kennis is over trauma en conflictgerelateerd seksueel en gendergerelateerd geweld in migrantengemeenschappen.

Het is verder van belang dat vrouwen en meisjes met een migratieachtergrond laagdrempelig toegang hebben tot veiligheids- en rechtssystemen, met ondersteuning in hun eigen taal.[89] In Nederland heeft iedereen die de Nederlandse taal niet beheerst het recht op een tolk gedurende de hele asielprocedure en in de beroepszaken. Vrouwen met een migratieachtergrond ondervinden echter regelmatig specifieke belemmeringen bij de toegang tot het recht, onder meer door (ver)taalproblemen en culturele omgangsverschillen, bijvoorbeeld in verband met hun asielaanvraag of bij de aangifte van een misdrijf. Toegang tot betaalbare of kosteloze rechtsbijstand vormt vaak een probleem. Rechtsbijstand zou ook nog meer op gendersensitieve wijze moeten worden geboden. Waardoor meer rekening gehouden wordt met de geschiedenis, de omstandigheden en ervaringen van de vrouwen en meisjes. De zware en onveilige omstandigheden en ervaringen opgedaan tijdens hun vlucht of migratieroute; de directe psychosociale

ondersteuning die nodig is; de problemen waarmee zij mogelijk worden geconfronteerd bij het verkrijgen van de nodige wettelijke documenten om hun verklaringen te onderbouwen in hun landen van herkomst.[90] De wijze waarop rechtshandhavende instanties omgaan met vluchtelingen en asielzoekers tijdens de eerste contacten is van invloed op hun 'vertrouwen' in veiligheids- en rechtssystemen, ook voor de langere termijn. Vrouwen en meisjes, maar ook mannen, jongens en LHBTQI+-personen, moeten erop kunnen vertrouwen dat de politie hen serieus neemt en naar hen luistert en dat het aangeven van (seksueel) misbruik of een misdrijf veilig kan gebeuren. Het bieden van een gespreksruimte voor slachtoffers/overlevenden om hun ervaringen/kennis te delen is belangrijk.

Nederland zet zich nationaal in om de straffeloosheid voor ernstige schendingen van het internationaal humanitair en strafrecht, waaronder conflictgerelateerd seksueel en gendergerelateerd geweld, tegen te gaan; en niet alleen bij het Internationaal Strafhof in Den Haag. Zo worden in Nederland verblijvende verdachten van deze misdrijven berecht via de Strafkamer Internationale Misdrijven van het Gerechtshof in Den Haag.[91] Daarnaast krijgen in Nederland verblijvende vluchtelingen in de eigen taal of een taal die ze begrijpen, informatie over hoe ze aangifte kunnen doen tegen verdachten van internationale misdrijven of hoe ze getuigenverklaringen kunnen afleggen. Getuigen of slachtoffers waarvan de verdachten in Nederland worden berecht hebben echter geen toegang tot kosteloos rechtsbijstand in Nederland omdat de misdrijven buiten Nederland zijn gepleegd. Een tijdelijk adviescollege verricht integraal onderzoek naar het schadevergoedingsstelsel voor slachtoffers van strafbare feiten. Mocht de uitkomst van dit onderzoek daartoe aanleiding geven, dan wordt opnieuw gekeken of, en zo ja onder welke voorwaarden ook slachtoffers van misdrijven die in het buitenland zijn gepleegd in aanmerking komen voor kosteloze rechtsbijstand.

AFKORTINGENLIJST

CEDAW-Comité	Comité inzake de uitbanning van alle vormen van discriminatie van vrouwen (behorende bij het VN-Vrouwenverdrag)
COVID-19	*C*orona, *v*irus, *d*isease-2019
EU	Europese Unie
LHBTQI+	Lesbiennes, Homoseksuelen, Biseksuelen, Transgenders, Queers, Intersekse en alle andere niet-hetero- en cisgender personen
NAP	Nationaal Actieplan
NAP 1325-IV	Het vierde Nederlandse Nationale Actieplan op WPS
NAVO	Noord-Atlantische Verdragsorganisatie
NGO('s)	Niet-gouvernementele organisatie(s)
Res.	Resolutie
SADD	*Sex and Age Disaggregated Data* (Gegevens uitgesplitst naar geslacht en leeftijd)
SDG('s)	*Sustainable Development Goal(s)* (Duurzame Ontwikkelingsdoel(en))
SRGR	Seksuele en reproductieve gezondheid en rechten
VN	Verenigde Naties
VNVR	Verenigde Naties Veiligheidsraad
VN-Vrouwenverdrag	Verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van discriminatie van vrouwen (*Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women, CEDAW*)
Wapenhandelsverdrag	Verdrag inzake de Wapenhandel (*Arms Trade Treaty, ATT*)
WPS	*Women, Peace and Security* (Vrouwen, Vrede en Veiligheid)
W(R)Os	*Women (Rights) Organisations (vrouwen(rechten)organisaties)*

BEGRIPPENLIJST

ASIELZOEKERS
Iemand die een ander land om bescherming vraagt door een asielverzoek in te dienen. Het land waar asiel wordt gevraagd, gaat dan na of de asielzoeker valt onder het Vluchtelingenverdrag van de Verenigde Naties of door het land vastgestelde categoriale gronden voor asiel en dus bescherming nodig heeft. Dit onderzoek gebeurt in de asielprocedure.[92] Zie ook onder 'migratie/migranten' en 'vluchtelingen'.

BUILDING BACK BETTER
Een aanpak voor transformatief herstel na crises en conflict dat de kwetsbaarheid voor toekomstige crises en conflict vermindert en de veerkracht van de gemeenschap opbouwt om fysieke, sociale, ecologische en economische kwetsbaarheden aan te pakken. De COVID-crisis laat het belang van systemische veranderingen om beter uit de crisis te komen zien. *Building back better* (BBB) komt voort uit groeiend besef van wereldwijde kwetsbaarheid en noodzaak om niet terug te keren naar de situatie die dit veroorzaakt heeft (een portaal voor verandering). BBB gaat over eerlijker en duurzamer, maar ook over de herijkte balans publiek en privaat, en de noodzaak voor inclusief en effectief bestuur. De *Sustainable Development Goals* (SDGs) en het Akkoord van Parijs blijven daarbij het kompas.[93]

COMMUNITY BASED-ORGANISATIES
Maatschappelijk organisaties en groepen die lokaal actief zijn en gerund worden door mensen uit dezelfde gemeenschap. *Community based*-organisaties zijn vaak gericht op belangenbehartiging en het verbeteren van de levensomstandigheden van de lokale bevolking. Diverse *community based*-organisaties komen op voor de rechten van de gemeenschap die zij vertegenwoordigen of streven naar gelijke kansen in de samenleving op een scala aan thema's.

CONFLICTGERELATEERD SEKSUEEL EN GENDERGERELATEERD GEWELD
Seksueel en/of gendergerelateerd geweld tegen een individu of een groep individuen (mannen, vrouwen, jongens, meisjes en non-binaire personen), gepleegd of opgedragen in verband met een crisis of een conflictsituatie.
- *Gendergerelateerd geweld:* geweld dat iemand treft omwille van zijn of haar geslacht of gender. Dit kan seksueel van aard zijn, maar het kan ook gaan om lichamelijk of psychisch geweld.
- *Conflictgerelateerd seksueel geweld*: verkrachting, seksuele slavernij, gedwongen prostitutie, gedwongen zwangerschap, gedwongen abortus, gedwongen sterilisatie, gedwongen huwelijk en elke andere vorm van seksueel geweld van vergelijkbare ernst jegens vrouwen, mannen, meisjes en jongens die direct of indirect verband houdt met een conflict. De term omvat tevens mensenhandel gericht op seksueel geweld en/of seksuele uitbuiting wanneer deze plaatsvindt in conflictsituaties. Zie ook de artikelen 6, 7 en 8 van het Statuut van Rome (en bijbehorende *Elements of Crimes* document) van het Internationale Strafhof voor de definities van de verschillende vormen van conflict gerelateerd seksueel geweld als genocide, misdrijven tegen de menselijkheid en oorlogsmisdrijven.

CONFLICTSENSITIEF
Het vermogen om de context waarin wordt geopereerd te begrijpen, in het bijzonder spanningen tussen groepen en mogelijk kwesties die verdeeldheid kunnen zaaien of sociale cohesie juist kunnen versterken. Evenals het vermogen de interactie tussen een interventie en context te begrijpen en naar dat inzicht te kunnen handelen, zodanig dat negatieve impact wordt geminimaliseerd en positieve impact van interventie op conflicten wordt gemaximaliseerd.[94]

CULTURE OF PEACE
Een reeks waarden, houdingen, gedragswijzen en levenswijzen die geweld afwijzen en conflicten voorkomen door de onderliggende oorzaken ervan aan te pakken om problemen op te lossen door middel van dialoog en onderhandeling tussen individuele groepen en landen.

DO NO HARM PRINCIPE
Het begrijpen van de impact van humanitaire of ontwikkelingshulp of een militaire interventie op bestaande conflicten en de interacties ervan binnen een bepaalde context, met als doel onbedoelde negatieve effecten te beperken of te voorkomen.

EARLY WARNING MECHANISMEN
Elk initiatief dat zich richt op het systematisch data verzamelen, analyseren en/of formuleren van aanbevelingen, inclusief risicobeoordeling en informatie-uitwisseling, om het risico op (het uitbreken van) conflict in een vroegtijdig stadium te detecteren.

GENDER
Gender verwijst naar de sociale constructie van de vrouwelijke of mannelijke identiteit. Gender gaat over de verschillende sociale status, rollen, gedragingen, activiteiten en eigenschappen die een bepaalde samenleving op een bepaald moment geschikt acht voor mensen. Gender verwijst ook naar relaties tussen groepen vrouwen en tussen groepen mannen. Deze rollen en attributen zijn sociaal geconstrueerd en geleerd door socialisatieprocessen. Als zodanig zijn genderrollen en -relaties verschillend tussen samenlevingen en op verschillende momenten in de geschiedenis.

GENDERGELIJKHEID
Gelijke rechten, verantwoordelijkheden en kansen voor iedereen ongeacht sekse of gender. Zie ook onder 'empowerment'.

GENDERGERELATEERD GEWELD
Zie onder 'conflictgerelateerd seksueel en gendergerelateerd geweld'.

GENDER ADVISORY CAPACITY
Het aanwezig zijn van genderkennis in een team of programma en/of adviserend personeel met expertise op gender.

GENDERANALYSE
Een systematisch analytisch proces op basis van naar geslacht uitgesplitste informatie en genderinformatie dat de verschillen identificeert tussen vrouwen en mannen, en ook binnen groepen vrouwen en mannen, in termen van hun relatieve positie in de samenleving en

de verdeling van middelen, kansen, beperkingen en macht in een bepaalde context. Het uitvoeren van een genderanalyse maakt het mogelijk om interventies te ontwikkelen die genderongelijkheden aanpakken en tegemoetkomen aan de verschillende behoeften van vrouwen en mannen. Het laat zien hoe gendergerelateerde machtsverhoudingen aanleiding geven tot ongelijke toegang tot hulpbronnen, discriminatie, ondergeschiktheid en uitsluiting in de samenleving, vooral wanneer ze worden overlapt met andere gebieden van marginalisatie als gevolg van klasse, etniciteit, kaste, leeftijd, handicap status, seksualiteit, enz.[95]

GENDERBEWUST
Het vermogen om de samenleving te bekijken vanuit het perspectief van genderrollen en daarmee te begrijpen hoe dit de levenservaringen, mogelijkheden, verwachtingen en behoeften van bijvoorbeeld vrouwen ten opzichte van mannen beïnvloedt en bepaalt.

GENDERLENS
Zie onder 'genderbewust'.

GENDER MAINSTREAMING
Een strategie om gendergelijkheid te realiseren. Het omvat de integratie van een genderperspectief in de voorbereiding, het ontwerp, de uitvoering, het toezicht en de evaluatie van beleid, regelgevende maatregelen en uitgaven programma's, met het oog op het bevorderen van gelijkheid tussen vrouwen en mannen en het bestrijden van discriminatie.[96]

GENDER NON-BINAIR
Een gender non-binair persoon is iemand die zich niet identificeert in de binaire gender categorieën man of vrouw.

GENDERNORMEN
Normen en verwachtingen rond de vrouwelijke en mannelijke identiteit, binnen een bereik dat op dat moment een bepaalde samenleving, cultuur en gemeenschap definieert.

GENDERRESPONSIEF/GENDERRESPONSIEVE AANPAK
Genderresponsief verwijst naar resultaten die een begrip van genderrollen en ongelijkheden weerspiegelen en die een poging doen om gelijke deelname en gelijke en eerlijke verdeling van voordelen aan te moedigen. Genderresponsiviteit wordt bereikt door middel van genderanalyse en gender inclusiviteit.

GENDERRESPONSIEVE BUDGETTERING
Proces van beoordeling van budgetten en structureren van inkomsten en uitgaven met inachtneming van een genderlens, waardoor de beschikbare middelen en/of daaruit voortvloeiende diensten of activiteiten, zowel toekomen aan vrouwen en meisjes als aan mannen en jongens (en aan gender non-binaire mensen).[97]

GENDERSENSITIEF/GENDERSENSITIEVE AANPAK
Beleid en programma's die rekening houden met de eigenheden van de levens van zowel vrouwen als mannen, en zich tegelijkertijd richten op het elimineren van ongelijkheden en het bevorderen van de gelijkheid van vrouwen en mannen, waaronder een gelijke verdeling van middelen, en zich met het oog daarop richten op en rekening houden met de genderdimensie.

GENDERSTEREOTYPEN
Vooropgezette ideeën waarbij vrouwen, mannen of andere genderidentiteiten willekeurig kenmerken en rollen toegewezen krijgen die worden bepaald en beperkt door hun geslacht.

GENDERTRANSFORMATIEF/GENDERTRANSFORMATIEVE AANPAK
Deze benadering onderzoekt, bevraagt en verandert actief ongelijke gendernormen en machtsdynamiek in positieve waarden die gendergelijkheid rechtstreeks versterken. Het streeft ernaar de oorzaken van genderongelijkheid aan te pakken en ongelijke machtsverhoudingen te veranderen.

GEWELD TEGEN VROUWEN
Schending van mensenrechten en vorm van discriminatie tegen vrouwen, waaronder alle daden van gendergerelateerd geweld die leiden, of waarschijnlijk zullen leiden, tot lichamelijke, seksuele, psychische of economische schade of leed voor vrouwen, met inbegrip van bedreigingen met dergelijke daden, dwang of arbitraire vrijheidsberoving, en ongeacht of dit plaatsvindt in het openbare leven of in de privésfeer.

GRASSROOTS
Bij *grassroots* gaat het om maatschappelijke en/of politieke processen die aan de basis worden ontwikkeld: burgers in plaats van beleidsmakers ontwikkelen initiatieven en nemen beslissingen. Ook activisme vanuit gemeenschappen (*community based*) valt onder dit begrip.

HUMAN SECURITY
Menselijke veiligheid is een benadering die uitgaat van het levensonderhoud en de waardigheid van mensen. Het roept op tot mensgerichte, alomvattende, contextspecifieke en preventiegerichte reacties die de bescherming en empowerment van alle mensen versterken.

INTERSECTIONALITEIT
Analytisch instrument voor het bestuderen van, inzicht krijgen in en reageren op de manieren waarop sekse en gender overlap vertonen met andere persoonlijke identiteiten, zoals leeftijd, etniciteit, klasse en gezondheid en hoe deze raakvlakken bijdragen aan unieke ervaringen van discriminatie, machtsongelijkheid en uitsluiting.

LOCALISATION
Lokale kennis en veerkracht staat centraal.[98]

MENSENRECHTENBENADERING
Mensenrechten als basisprincipe. Inzet gericht op realiseren van recht op gelijkheid, non-discriminatie, participatie en inclusie, en de daaruit voortvloeiende verantwoordelijkheid van overheden. Uitgaan van de behoeftes en rechten van mensen, hen betrekken bij de ontwikkeling van programma's, met respect voor mensenrechten principes en aandacht voor de soms kwetsbare posities van mensen.

MIGRANTEN/MIGRATIE
Migratie is een brede term voor verhuizen van plek naar plek binnen of buiten landsgrenzen, bijvoorbeeld vanwege (seizoensgebonden) werk, opleiding of trouwen met een (buitenlandse) partner. De meeste migranten worden niet gedwongen hun thuisland te verlaten (asielmigratie), maar vertrekken uit hoop en op zoek naar betere kansen en werk (arbeidsmigratie) of om te studeren (kennismigratie). Maar ook om met hun familie samen te zijn (gezinsmigratie). Veruit de meeste migratie verloopt via reguliere routes met geldige reisdocumenten en studenten- en werkvisa.[99]

MULTI-SECTORALE AANPAK/MULTI-DIMENSIONELE AANPAK
Holistische aanpak waarbij een probleem of situatie vanuit meerdere perspectieven wordt beoordeeld en aangepakt. Zo kent een conflict vaak meerdere grondoorzaken die tegelijk en in samenhang moeten worden geadresseerd of weggenomen. Meerdere sectoren (humanitair, ontwikkeling, defensie, enz.) hebben hierin een rol en werken idealiter samen en/of stemmen, beleidsuitvoering en interventies met elkaar in zekere mate af.

(RAPID) CONFLICT ASSESSMENTS
Conflictbeoordeling is de eerste fase in het proces van conflictbeheersing en conflictoplossing. Het gaat om een snelle datacollectie en beoordeling van het (potentiële) conflict, inclusief achtergrond, deelnemers, problemen, dynamiek en mogelijke oplossingen.

(RAPID) GENDER ANALYSE TOOLS
Rapid gender analyse tools worden gebruikt om snel essentiële informatie te verkrijgen over genderrollen en -verantwoordelijkheden, capaciteiten en kwetsbaarheden, samen met programmeeraanbevelingen. Het wordt gebruikt in situaties waarin tijd van essentieel belang is en middelen schaars, zoals in crises.

SAFE SPACES
Een omgeving, fysiek of niet-fysiek (zoals een groep mensen of online), waar mensen elkaar steun, veiligheid en respect bieden.

SURVIVOR-CENTERED (AANPAK)
Een aanpak waarbij de noden en wensen van overlevenden van geweld centraal staan. Dit betekent o.a. erkenning van het geweld dat is aangedaan, participatie in beslissingen die hen aangaan, toegang hebben tot de rechter en gerechtigheid krijgen, herstelbetalingen ontvangen en bovenal betekent het in staat zijn om te overleven en het trauma te boven te komen. Dit betekent beschikking over financiële capaciteit en de nodige gezondheids- en psychosociale ondersteuning, inclusief toegang tot seksuele en reproductieve gezondheid en rechten.

TRACK 1/2/3 (VREDES)PROCESSEN
Op het gebied van vredesopbouw worden initiatieven waarbij regeringsfunctionarissen en andere besluitvormers op hoog politiek niveau betrokken zijn, *Track* 1 genoemd. Initiatieven die werken met invloedrijke actoren uit het maatschappelijk middenveld worden *Track* 2 genoemd. Initiatieven die de lokale bevolking bij de gemeenschap betrekken en basisniveau worden *Track* 3 genoemd.

TRANSITIONAL JUSTICE
Transitional justice verwijst naar de manieren waarop landen die uit periodes van conflict en onderdrukking komen, grootschalige of systematische mensenrechtenschendingen aanpakken die zo talrijk en zo ernstig zijn dat het normale rechtssysteem niet in staat zal zijn om een adequaat antwoord te geven. Bij *transitional justice*-mechanismen staan slachtoffers/overlevenden en hun noden centraal.

UN SYSTEM-WIDE STRATEGY ON GENDER PARITY
Deze VN-strategie omvat aanbevolen acties om tegen 2028 gendergelijkheid binnen de organisatie te bereiken. Het omvat onder meer doelstellingen (*targets*) en verantwoording, speciale maatregelen, stimulerende omgeving, senior benoemingen en missie-instellingen.

VLUCHTELINGEN
Een vluchteling is iemand die in zijn thuisland 'gegronde vrees' heeft voor vervolging op grond van ras, godsdienst, nationaliteit, politieke overtuiging of het behoren tot een bepaalde etnische of sociale groep, en die in het eigen land geen bescherming krijgt. Deze definitie is bepaald in het Vluchtelingenverdrag van de Verenigde Naties. Of de vrees gegrond is wordt in Nederland bepaald door de Immigratie- en Naturalisatiedienst (IND). Daarnaast kent Nederland categoriale gronden op basis waarvan asiel wordt verleend. Asielzoekers die als vluchteling worden erkend krijgen de 'vluchtelingenstatus'; zij worden in Nederland ook wel statushouders of vergunninghouders genoemd. Zie ook onder 'asielzoekers' en 'migranten/migratie'.[100]

VROUWEN EN MEISJES
In het kader van dit NAP 1325-IV worden vrouwen en meisjes bedoeld in al hun diversiteit, ofwel van alle leeftijd, sociale klasse, religie, etniciteit, genderidentiteit, seksuele oriëntatie, woonplaats, opleiding, politieke opinie, werk, (lichamelijke) beperking, enz.

VROUWEN EN MEISJES MET EEN MIGRATIEACHTERGROND DIE CONFLICT HEBBEN MEEGEMAAKT
Vrouwen en meisjes die zelf in het buitenland zijn geboren (eerste generatie) of van wie ten minste één ouder in het buitenland is geboren (de tweede generatie) en die gewapend conflict, of conflictgerelateerd geweld hebben meegemaakt. Het kan gaan om vrouwen en meisjes met een vluchtelingenstatus, (uitgeprocedeerde) asielzoekers, migranten, staatlozen en personen die inmiddels de Nederlandse nationaliteit hebben verkregen.[101]

WPS-MAINSTREAMING
De (re)organisatie, verbetering, ontwikkeling en evaluatie van analyse, beleid en beleidsuitvoering op alle niveaus, zodat een genderlens onderdeel is van alle analyse, beleid en beleidsuitvoering betreffende vrede en veiligheid.

EINDNOTEN

1 Een Nederlandse vertaling van VNVR Resolutie 1325 (2000), *Vrouwen Vrede Veiligheid*, is te vinden via: https://www.peacewomen.org/sites/default/files/1325Dutch.pdf Aangezien alle andere resoluties en documenten rondom de WPS-agenda Engelstalig zijn, zijn – bij terminologische kwesties – de oorspronkelijke Engelstalige documenten leidend. De oorspronkelijk Engelstalige VNVR Resolutie 1325 (2000) is te vinden via: https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N00/720/18/PDF/N0072018.pdf?OpenElement

2 Het gaat om de volgende negen opvolgende verwante VNVR Resoluties: 1820 (2008); 1888 (2009); 1889 (2009); 1960 (2010); 2106 (2013); 2122 (2013); 2242 (2015); 2467 (2019); 2493 (2019); en 2538 (2020). Daarnaast zijn o.a. de volgende twee VNVR Resoluties van belang, al zijn ze officieel niet onderdeel van het WPS-raamwerk: 2272 (2016) over seksuele exploitatie en misbruik in vredesoperaties, en 2331 (2016) over mensenhandel.

3 Zie: https://www.peacewomen.org/member-states (status augustus 2020).

4 De oorspronkelijke teksten zijn als volgt: *Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women*, New York, 18 december 1979; Algemene Vergadering VN, *Arms Trade Treaty*, 2 april 2013; Algemene Vergadering VN, *Transforming Our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development*, A/RES/70/1, 21 oktober 2015.

5 Aanbiedingsbrief van minister van Engelshoven (Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap), *Kamerbrief over de Emancipatienota 2018-2021*, 29 maart 2018. Te vinden via: https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2018/03/29/emancipatienota-2018-2021 Binnen de rijksoverheid wordt er bovendien gewerkt aan gendergelijkheid: alle departementen hebben het 'Charter Diversiteit' getekend.

6 Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Investeren in Perspectief: Goed voor de Wereld, Goed voor Nederland*, mei 2018, p. 8. Op pagina's 26-27, over SDG 5, wordt bijvoorbeeld de link gemaakt met VNVR Resolutie 1325 en worden de volgende vier subdoelen voor gendergelijkheid en empowerment van vrouwen en meisjes gegeven: (1) Vergroten deelname van vrouwen aan (politieke) besluitvorming en vrouwelijk leiderschap; (2) Economische empowerment en verbetering van het economische klimaat voor vrouwen; (3) Preventie en uitbanning van geweld tegen vrouwen en meisjes; en (4) Versterking van de rol van vrouwen in conflictpreventie en vredesprocessen, en bescherming in conflictsituaties.

7 Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Wereldwijd voor een Veilig Nederland: Geïntegreerde Buitenland en Veiligheidsstrategie 2018- 2022*, 2017.

8 Daarnaast hebben externe deskundigen werkzaam op het gebied van WPS input gegeven op dit NAP 1325-IV.

9 Voor de samenvatting van deze consultatiesessies, zie: https://www.nap1325.nl/assets/Summaries-NAPIV-Consultations-2020.pdf.

10 Zie voor de lijst met partners van het NAP 1325-IV: https://www.nap1325.nl.

11 Zie hierover: Mirsad Miki Jacevic, 'WPS, States, and the National Action Plans', in Sara E. Davies en Jacqui True (eds.), *The Oxford Handbook of Women, Peace, and Security* (Oxford: Oxford University Press 2018), p. 279. Caitlin Hamilton, Nyibeny Naam, e Laura J. Shepherd, *Twenty Years of Women, Peace and Security National Action Plans: Analysis and Lessons Learned*, maart 2020, p. 10.

12 Zie o.a.: Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Women: Powerful Agents for Peace and Security | Dutch National Action Plan (2012-2015): For the implementation of UN Security Council Resolution 1325 (2000) on Women, Peace & Security: A Dutch Partnership*, november 2011; 1325 Nederlands NAP Partnerschap, *The Netherlands National Action Plan on Women, Peace and Security 2016-2019: A Partnership to Contribute to the Implementation of the Women, Peace and Security Agenda, 2016; Brief regering: Stand van zaken Nederlands Nationaal Actieplan (NAP) voor de uitvoering van VN Veiligheidsraadresolutie 1325*, 32605, nr. 121, 28 februari 2013; *Brief regering, Vrouwen, Vrede en Veiligheid*, 26150, nr. 150, 9 maart 2016; *Brief van de Minister van Defensie aan de voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal*, 21501-28 nr. 184, 18 januari 2019.

13 *Brief regering: Stand van zaken Nederlands Nationaal Actieplan (NAP) voor de uitvoering van VN Veiligheidsraadresolutie 1325*, 32605, nr. 121, 28 februari 2013.

14 Idem (twee keer per jaar organiseren de Nederlandse en Spaanse Ministeries van Buitenlandse Zaken en Defensie de cursus *'A Comprehensive Approach to Gender in Operations'* voor militairen, diplomaten en andere civiele experts).

15 Zie o.a.: NGO Working Group on Women, Peace and Security, *Open Letter to Permanent Representatives to the United Nations on the Occasion of the 20th anniversary of Resolution 1325 (2000)*, 1 oktober 2020; Vice Versa, *De Wereld snakt naar vrouwelijke kracht*, 54(3) Genderspecial 2020; UN Women, *Preventing Conflict, Transforming Justice, Securing the Peace: A Global Study on the Implementation of United Nations Security Council Resolution 1325*, 2015.

16 Veiligheidsraad van de Verenigde Naties, *Women and Peace and Security: Report of the Secretary-General*, S/2019/800, 9 oktober 2019.

17 UN Women, *Preventing Conflict, Transforming Justice, Securing the Peace: A Global Study on the Implementation of United Nations Security Council Resolution 1325*, 2015, p. 14 (betreffende een studie van 31 grote vredesprocessen tussen 1992-2011).

18 Veiligheidsraad van de Verenigde Naties, *Women and Peace and Security: Report of the Secretary-General*, S/2019/800, 9 oktober 2019, para. 4.

19 Ines Keygnaert e.a., Sexual and Gender-based Violence in the European Asylum and Reception Sector: A Perpetuum Mobile?, 25(1) *European Journal of Public Health* (2015), p. 90-96. Zie ook: Migration Policy Institute (Anja Parish), *Gender-Based Violence against Women: Both Cause for Migration and Risk along the Journey*, 7 september 2017: IOM UN Migration (Jacinta Astles), *What Makes Migrants Vulnerable to Gender-Based Violence?*: https://rosanjose.iom.int/site/en/blog/what-makes-migrants-vulnerable-gender-based-violence

20 Veiligheidsraad van de Verenigde Naties, *Report of the Secretary-General on Conflict-Related Sexual Violence*, S/2020/487, 3 juni 2020, para. 5, 74 en annex.

21 WO=MEN: Dutch Gender Platform, *Hold the Line: COVID-19 and the Pushbacks on Gains Made on Gender Equality and Women's Rights*, 2020.

22 Ministerie van Buitenlandse Zaken, Internationaal Onderzoek en Beleidsevaluatie (IOB), *Gender, Peace and Security: Evaluation of the Netherlands and UN Security Council Resolution 1325*, 2015 (aangaande evaluatie NAP 1325-I en NAP 1325-II); Rosien Herweijer, *Mid Term Review: National Action Plan on Women Peace and Security 2016-2019*, februari 2019 (aangaande evaluatie NAP 1325-III). NAP 1325-I, -II en -III, zijn te vinden op: https://www.nap1325.nl/publicaties/.

23 Zie o.a.: Inclusive Security (Zsuzsanna Lippai and Angelic Young), *Creating National Action Plans: A Guide to Implementing Resolution 1325*, 2017; Caitlin Hamilton, Nyibeny Naam en Laura J. Shepherd, *Twenty Years of Women, Peace and Security National Action Plans: Analysis and Lessons Learned*, maart 2020; Netwerk VN-Vrouwenverdrag, *Verslag bijeenkomst GR 30, over vrouwen in (post) conflict situaties*, 29 augustus 2019.

24 Deze definitie is geïnspireerd op de definitie van *gender mainstreaming* zoals gehanteerd door de Raad van Europa, zie: https://www.coe.int/en/web/genderequality/what-is-gender-mainstreaming.

25 Jorrit Kamminga, Lotje Boswinkel en Tamara Göth, *Because She Matters: Ensuring Women's Meaningful Participation in Peacebuilding in Afghanistan*, Oxfam, Cordaid and Inclusive Peace, september 2020.

26 Uit onderzoek blijkt dat wanneer het maatschappelijk middenveld, waaronder vrouwenorganisaties en individuele vrouwen, daadwerkelijk invloed konden uitoefenen op het vredesproces, er bijna altijd een vredesakkoord werd bereikt, dit een grotere kans had om te worden uitgevoerd en langer standhield. Zie o.a.: NGO Working Group on Women, Peace and Security, *2020 Civil Society Road Map on Women, Peace and Security*, 2020, p. 12; Thania Paffenholz, *Can Inclusive Peace Processes Work? New Evidence from a Multi-year Research Project*, CCDP Policy Brief, april 2015; Thania Paffenholz, *Beyond the Normative: Can Women's Inclusion Really Make for Better Peace Processes?*, CCDP Policy Brief, april 2015; Laurel Stone, *Women Transforming Conflict: A Quantitative Analysis of Female Peacemaking*, SSRN Working Paper, 13 mei 2014.

27 Te denken valt aan onderdrukking gebaseerd op (institutioneel) racisme, postkoloniaal verleden, klasse, etniciteit, religie, en voorrecht.

28 Ofwel: Sexual Exploitation, Abuse and Harassment (SEAH).

29 LHBTQI+ staat voor Lesbiennes, Homoseksuelen, Biseksuelen, Transgenders, Queers, Intersekse en alle andere niet hetero en cisgender personen.

30 In VN Resolutie 2467 (2019) heeft de VN Veiligheidsraad expliciet mannelijke slachtoffers van conflictgerelateerd seksueel geweld erkent.

31 In Nederland zetten we ons in voor de berechting van in Nederland verblijvende verdachten van internationale misdrijven, waaronder ook seksueel en gendergerelateerde misdrijven. Zie: https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2020/05/13/tk-rapportagebrief-internationale-misdrijven-2019.

32 Nederland heeft zich bij de VN hard gemaakt voor het opleggen van sancties aan conflictpartijen in het geval van het plegen van conflict gerelateerd seksueel geweld, zie bijvoorbeeld: Rijksoverheid, *Veiligheidsraad legt sancties op seksueel geweld in Libië*, 5 november 2018.

33 Zie: ATT Secretariat, *Final Report: Arms Trade Treaty, Fifth Conference of States Parties*, ATT/CSP5/2019/SEC/536/Conf.FinRep.Rev1, 26-30 augustus 2019.

34 Ook wel 'geweld achter de voordeur'.

35 Zie: https://insights.careinternational.org.uk/in-practice/rapid-gender-analysis (*Rapid Gender Analyse*) en https://www.iascgenderwithagemarker.com/en/home (*Gender with Age Marker*).

36 Veiligheidsraad van de Verenigde Naties, *Women and Peace and Security: Report of the Secretary-General*, S/2019/800, 9 oktober 2019, para. 3.

37 VNVR Resolutie 2493 (2019); AP News (Edith M. Lederer), *UN Chief Warns of 'Relentless' Pushback on Women's Rights*, 11 maart 2019.

38 Deze Annex is afgerond op 14 oktober 2020.

39 Zie ook: Wereldbank en Verenigde Naties, *Pathways for Peace: Inclusive Approaches to Preventing Violent Conflict*, Washington, D.C., Wereldbank, 2018. Conflictpreventie en de link met de WPS-agenda komen voorts aan de orde in bijvoorbeeld: VNVR Resoluties 1325 (2000); 1889 (2009); 2242 (2015); CEDAW-Comité, Algemene Aanbeveling 30; en EU WPS-Actieplan (Doel 4).

40 Te denken valt aan onderdrukking gebaseerd op (institutioneel) racisme, postkoloniaal verleden, klasse, etniciteit, religie, en voorrecht.

41 Zie o.a.: Veiligheidsraad van de Verenigde Naties, *Report of the Secretary-General on Conflict-Related Sexual Violence*, S/2020/487, 3 juni 2020. Uit onderzoek is bovendien gebleken dat, waar het gaat om sterfgevallen, mannen een grotere kans hebben te sterven tijdens conflict, terwijl vrouwen vaker sterven aan indirecte oorzaken nadat het conflict voorbij is. Zie: Christin Marsh Ormhaug, Patrick Meier en Helga Hernes, *Armed Conflict Deaths Disaggregated by Gender*, PRIO Paper (Oslo: Prio), 2009.

42 Zie over vrouwelijke daders van internationale misdrijven: Alette Smeulers, Female Perpetrators - Ordinary and Extra-ordinary Women, 15(2) *International Criminal Law Review* (2015), p. 207. Zie over de rol van vrouwen als plegers van conflict gerelateerd seksueel geweld en mannen als slachtoffers van conflict gerelateerd seksueel geweld o.a.: Anne-Marie de Brouwer and Laetitia Ruiz, 'Male Victims and Female Perpetrators of Sexual Violence in Conflict', in: Solange Mouthaan and Olga Jurasz (eds.), *Gender and War: International and Transitional Justice Perspectives*, Intersentia 2019, p. 169-208.

43 Proliferatie van wapens en gendergelijkheid en de link met de WPS-agenda komen voorts aan de orde in bijvoorbeeld: het Wapenhandelsverdrag (artikel 7.4) en VNVR Resolutie 2122 (2013).

44 Conflictgerelateerd seksueel en gendergerelateerd geweld en de link met de WPS-agenda komen voorts aan de orde in bijvoorbeeld: VNVR Resoluties 1820 (2008), 1888 (2009); 1960 (2010); 2106 (2013); 2122 (2013); 2242 (2015); 2247 (2019); 2467 (2019); en EU WPS-Actieplan (Doelen 4 en 5).

45 Veiligheidsraad van de Verenigde Naties, *Report of the Secretary-General on Conflict-Related Sexual Violence*, S/2020/487, 3 juni 2020, para. 5, 74 en annex.

46 Idem, annex, p. 52-55 ('List of parties credibly suspected of committing or being responsible for patterns of rape or other forms of sexual violence in situations of armed conflict on the agenda of the Security Council'). Nederland heeft zich bij de VN hard gemaakt voor het opleggen van sancties in het geval van conflict gerelateerd seksueel geweld gepleegd door conflictpartijen, zie bijvoorbeeld: Rijksoverheid, *Veiligheidsraad legt sancties op seksueel geweld in Libië*, 5 november 2018.

47 Toegang het recht en de link met de WPS-agenda komen voorts aan de orde in bijvoorbeeld: VNVR Resoluties 1889 (2009); 2467 (2019); en EU WPS-Actieplan (Doel 5).

48 Gewelddadig extremisme en terrorisme en de link met de WPS-agenda komen voorts aan de orde in bijvoorbeeld: VNVR Resolutie 2242 (2015); EU WPS-Actieplan (Doel 4). Zie ook: Global Counterterrorism Forum's Good Practices on Women and Countering Violent Extremism (2014); en UN Global Counter-Terrorism Strategy (laatste herziening van 26 juni 2018).

49 Ook wel genoemd 'seksueel terrorisme' om de nexus tussen conflictgerelateerd seksueel geweld, mensenhandel en terrorisme te onderstrepen, zoals in VNVR Resolutie 2331 (2016). Zie ook: Anne-Marie de Brouwer, Eefje de Volder en Christophe Paulussen, Prosecuting the Nexus between Terrorism, Conflict-related Sexual Violence and Trafficking in Human Beings before National Legal Mechanisms: Case Studies of Boko Haram and Al-Shabaab, 18(2) *Journal of International Criminal Justice* (mei 2020), p. 499-516.

50 VNVR Resolutie 2242 (2015). Zie verder: UN Global Counter-Terrorism Strategy (laatste herziening 2018); Secretary-General's Plan of Action to Prevent Violent Extremism (2016); en Jayne C. Huckerby, In Harm's Way: Gender and Human Rights in National Security, 27 *Duke Journal of Gender Law & Policy* (2020), p. 179.

51 Veiligheidsraad van de Verenigde Naties, *Women and Peace and Security: Report of the Secretary-General*, S/2019/800, 9 oktober 2019, para. 36. Gendernormen, masculiniteit en intersectionaliteit en de link met de WPS-agenda komen voorts aan de orde in bijvoorbeeld: EU WPS-Actieplan (Doel 4); het Verdrag inzake de rechten van personen met een handicap (artikelen 4 en 11); de IASC-richtsnoeren inzake de inclusie van personen met een handicap bij humanitaire actie (2019); en de VN-strategie en VN-vrouwen strategie (2018) voor de inclusie van personen met een handicap.

52 VNVR Resolutie 2493 (2019).

53 Idem; AP News (Edith M. Lederer), *UN Chief Warns of 'Relentless' Pushback on Women's Rights*, 11 March 2019.

54 Gender dimensies van klimaat, water en voedselzekerheid en de link met de WPS-agenda komen voorts aan de orde in bijvoorbeeld: Veiligheidsraad van de Verenigde Naties, *Women and Peace and Security: Report of the Secretary-General*, S/2019/800, 9 oktober 2019, para. 3, 118; EU WPS-Actieplan (Doel 3).

55 UNEP, UN Women, UNDP en UNDPPA/PBSO, *Gender, Climate & Security: Sustaining Inclusive Peace on the Frontlines of Climate Change*, 11 juni 2020.

56 Zie, onder andere: UN News, *Covid-19 Intensifies 'Brutal Crime' of Sexual Violence in Conflict*, 19 juni 2020; UNODC, *Impact of the Covid-19 Pandemic on Trafficking in Persons*, 2020; UN Women, *Press Release: UN Women Raises Awareness of the Shadow Pandemic of Violence against Women during COVID-19*, 27 mei 2020.

57 Reuters (Anastasia Moloney), *Hitting Women Hard, Pandemic Makes Gender Poverty Gap Wider: VN*, 2 september 2020. Zie over de uiteenlopende impact van Covid-19 ook: Gender Concerns International, *Covid-19 Recovery & the Vitality of International Women Organisations: Gender-Inclusive Recovery Response: An Urgent Needs Assessment*, 16 april 2020.

58 UNHCR, *Global Trends, Forced Displacement in 2019*, 18 juni 2020.

59 Ines Keygnaert et al., Sexual and Gender-based Violence in the European Asylum and Reception Sector: A Perpetuum Mobile?, 25(1) *European Journal of Public Health* (2015), p. 90-96 (meer dan de helft (58%) van de deelnemers aan het onderzoek gaf aan direct (23%) of indirect (77%) met seksueel geweld geconfronteerd te zijn geweest). Zie ook: Migration Policy Institute (Anja Parish), *Gender-Based Violence against Women: Both Cause for Migration and Risk along the Journey*, 7 september 2017: IOM UN Migration (Jacinta Astles), *What Makes Migrants Vulnerable to Gender-Based Violence?*: https://rosanjose.iom.int/site/en/blog/what-makes-migrants-vulnerable-gender-based-violence; Veiligheidsraad van de Verenigde Naties, *Women and Peace and Security: Report of the Secretary-General*, S/2019/800, 9 oktober 2019, para. 4 ('At least 1 in 5 refugee or displaced women experience sexual violence').

60 Zie ook: VNVR Resolutie 2122 (2013).

61 Veiligheidsraad van de Verenigde Naties, *Women and Peace and Security: Report of the Secretary-General*, S/2019/800, 9 oktober 2019, para. 4. Humanitaire respons en de link met de WPS-agenda komen voorts aan de orde in bijvoorbeeld: VNVR Resolutie 1325 (2000); EU WPS-Actieplan (Doelen 2 en 6); World Humanitarian Summit (2016); New York Declaration for Refugees and Migrants (2016); Global Compact on Refugees (2018); Peace Promise (2016); UN Secretary-General's Seven-Point Action Plan on Gender-Responsive Peacebuilding (2010); The Grand Bargain on Humanitarian Financing (2016); The Charter for Change (2015).

62 Veiligheidsraad van de Verenigde Naties, *Women and Peace and Security: Report of the Secretary-General*, S/2019/800, 9 oktober 2019, para. 4.

63 De economische empowerment van vrouwen en de link met de WPS-agenda komen voorts aan de orde in bijvoorbeeld: VNVR Resoluties 2106 (2013); 2467 (2019); 2493 (2019); en EU WPS-Actieplan (Doel 6).

64 Veiligheidsraad van de Verenigde Naties, *Women and Peace and Security: Report of the Secretary-General*, S/2019/800, 9 oktober 2019, para. 4.

65 Uit onderzoek blijkt dat wanneer het maatschappelijk middenveld, waaronder vrouwenorganisaties en individuele vrouwen, daadwerkelijk invloed konden uitoefenen op het vredesproces, er bijna altijd een vredesakkoord werd bereikt, dit een grotere kans had om te worden uitgevoerd en langer standhield. Zie o.a.: NGO Working Group on Women, Peace and Security, *2020 Civil Society Road Map on*

Women, Peace and Security, 2020, p. 12; Thania Paffenholz, *Can Inclusive Peace Processes Work? New Evidence from a Multi-year Research Project*, CCDP Policy Brief, april 2015; Thania Paffenholz, *Beyond the Normative: Can Women's Inclusion Really Make for Better Peace Processes?*, CCDP Policy Brief, april 2015; Laurel Stone, *Women Transforming Conflict: A Quantitative Analysis of Female Peacemaking*, SSRN Working Paper, 13 mei 2014. Zie ook: VNVR Resoluties 1325 (2000); 1820 (2008); 1889 (2009); 2122 (2013); VNVR 2493 (2019); en 2538 (2020).

66 NGO Working Group on Women, Peace and Security, *2020 Civil Society Road Map on Women, Peace and Security*, 2020, p. 3, 12-13.

67 Veiligheidsraad van de Verenigde Naties, *Women and Peace and Security: Report of the Secretary-General*, S/2019/800, 9 oktober 2019, para. 15.

68 Idem.

69 Gender in operaties en de link met de WPS-agenda komen voorts aan de orde in bijvoorbeeld: VNVR Resoluties 1325 (2000) en 1820 (2009); en NAVO/EAPC WPS Policy and Action Plan (2018).

70 Veiligheidsraad van de Verenigde Naties, *Women and Peace and Security: Report of the Secretary-General*, S/2019/800, 9 oktober 2019, para. 4. Gendersensitieve civiele missies en de link met de WPS-agenda komen voorts aan de orde in bijvoorbeeld: VNVR Resoluties 1325 (2000); 1820 (2008); 2106 (2013); en 2493 (2019); EU WPS-Actieplan (Doelen 1, 2, 3 en 4).

71 Dit wordt onderstreept in diverse resoluties van de VN-Veiligheidsraad, in Algemene Aanbevelingen 28, 30 en 32 van het CEDAW-Comité en is opgenomen in het EU-WPS Actieplan.

72 EIGE, *Gender Equality Index: Nederland*, 2019.

73 Zie: https://www.parlement.com/id/vh8lnhrre0zv/vrouwen_in_de_tweede_kamer (49 van de 150 tweede kamerleden zijn vrouw); Zie: https://www.parool.nl/nieuws/nederland-duikelt-op-ranglijst-van-vrouwenemancipatie~bd96beb0/?referrer=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F en http://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2020.pdf (hiermee staat Nederland op nr. 38 van de in totaal 153 landen op de Global Gender Gap).

74 Dit is de stand van zaken in juni 2020. Zie ook: Defensie, *Vrouwen 75 jaar bij Defensie*. Zie: https://www.defensie.nl/onderwerpen/vrouwen-bij-defensie/1990-2019.

75 VNVR Resoluties 1888 (2009), 2122 (2013), en 2467 (2019); CEDAW-Comité en relevante algemene aanbevelingen (waaronder Algemene Aanbevelingen 28, 30 en 32); en EU WPS-Actieplan (Doelen 2, 3, 5 en 6).

76 Vluchtelingenwerk Nederland, *Vluchtelingen in getallen 2020*, p. 3.

77 Idem.

78 Ines Keygnaert e.a., Sexual and Gender-based Violence in the European Asylum and Reception Sector: A Perpetuum Mobile?, 25(1) *European Journal of Public Health* (2015), p. 90-96. Zie ook: Migration Policy Institute (Anja Parish), *Gender-Based Violence against Women: Both Cause for Migration and Risk along the Journey*, 7 september 2017: IOM UN Migration (Jacinta Astles), *What Makes Migrants Vulnerable to Gender-Based Violence?*: https://rosanjose.iom.int/site/en/blog/what-makes-migrants-vulnerable-gender-based-violence; DTM, *Europe Flow Monitoring Surveys: Women & Migration 2019*, 20 March 2020.

79 Zie o.a.: NOS, *Vorig jaar 55 zedenzaken bij asielzoekerscentra*, 30 januari 2016. Zie ook Rutgers: https://www.rutgers.nl/seksuele-gezondheid-van-vluchtelingen.

80 De Immigratie- en Naturalisatiedienst (IND) werkt op basis van EU-richtlijn 2013/31 die richtsnoeren biedt voor het opsporen van kwetsbaarheid en wanneer passende begeleiding nodig is; medewerkers worden getraind in het ondervragen van kwetsbare personen en in gender, genderidentiteit en seksuele oriëntatie. Het Centraal Orgaan Opvang Asielzoekers (COA) biedt trainingen aan over de positie van vrouwen in Nederland en trainingen voor vrouwen in fysieke en mentale weerbaarheid; waarborgt de veiligheid door vrouwen zo veel mogelijk op gezinsafdelingen, afgezonderd van alleenstaande mannen, te plaatsen en kinderen afgezonderd van volwassenen; heeft aandachtsfunctionarissen op de COA-locaties aangesteld om eergerelateerd en/of seksueel geweld, gedwongen huwelijken en misbruik te herkennen.

81 Zie o.a.: 1325 Nederlands NAP-partnerschap, *Summaries NAP 1325-IV Thematical Consultations: As Part of the Development of the Fourth NLs National Action Plan on Women, Peace and Security*, 1 juli 2020, p. 31-32: https://www.nap1325.nl/assets/Summaries-NAPIV-Consultations-2020.pdf.

82 Zie: Kennislink, *Vluchtelingenvrouwen verzwijgen seksueel geweld*: https://www.nemokennislink.nl/publicaties/vluchtelingenvrouwen-verzwijgen-seksueel-geweld/.

83 Zie o.a.: 1325 Nederlands NAP-partnerschap, *Summaries NAP 1325-IV Thematical Consultations: As Part of the Development of the Fourth NLs National Action Plan on Women, Peace and Security*, 1 juli 2020, p. 31-32: https://www.nap1325.nl/assets/Summaries-NAPIV-Consultations-2020.pdf.

84 Hierbij kan mogelijk de hulp worden ingeroepen van vrouwen die deze procedure zelf al hebben doorlopen, of vluchtelingenorganisaties of vrouwenrechtenorganisaties. Zo kunnen zij o.a. worden geïnformeerd over de specifieke richtlijnen die bestaan binnen de desbetreffende overheidsorganisatie op het gebied van het behandelen van asielaanvragen van (kwetsbare) vrouwen en meisjes. Er kan bijvoorbeeld ook gewezen worden op het feit dat vrouwen en kinderen die met hun man of vader meereizen naast zijn asielmotieven of asielmotieven die betrekking hebben op het hele gezin, ook andere asielmotieven kunnen aandragen die betrekking hebben op hun individuele situatie.

85 CEDAW-Comité, Algemene Aanbeveling nr. 32 inzake de gendergerelateerde dimensies van vluchtelingenstatus, asiel, nationaliteit en staateloosheid van vrouwen' (2014).

86 Pharos, *Zorg, ondersteuning en preventie voor nieuwkomende vluchtelingen: Wat is er nodig?*, 2016. Zie: https://www.pharos.nl/wp-content/uploads/2018/11/zorg-ondersteuning-en-preventie-voor-nieuwkomende-vluchtelingen-wat-is-er-nodig_Pharos.pdf

87 Kennisplatform Integratie & Samenleving, *'Mind the Gap': Barrières en mogelijkheden voor de arbeidsparticipatie van vluchtelingenvrouwen*, 2018. Zie: https://www.kis.nl/sites/default/files/bestanden/Publicaties/barrieres-mogelijkheden-arbeidsparticipatie-vluchtelingenvrouwen.pdf

88 Integratie, huisvesting, arbeid, veiligheid en gezondheid vallen onder verschillende instellingen en departementen.

89 VNVR Resolutie 2467 (2019).

90 CEDAW-Comité, Algemene aanbeveling nr. 28 inzake de essentiële verplichtingen van staten die partij zijn ingevolge artikel 2 van het Verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van discriminatie van vrouwen (2010).

91 Elk jaar wordt het parlement geïnformeerd over de Nederlandse aanpak van internationale misdrijven. Zie https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2020/05/13/tk-rapportagebrief-internationale-misdrijven-2019 voor de meest recente versie.

92 Bronnen: https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/asielbeleid (Rijksoverheid) en https://www.cbs.nl/nl-nl/dossier/dossier-asiel-migratie-en-integratie (CBS).

93 Bronnen: https://interagencystandingcommittee.org/about-the-grand-bargain (Grand Bargain); https://www.carenederland.org/carexpertise/publication/not-what-she-bargained-for-gender-and-the-grand-bargain/ (Care Nederland); https://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/building-back-better-a-sustainable-resilient-recovery-after-covid-19-52b869f5/ (OECD); en https://www.preventionweb.net/sendai-framework/commitments (Sendai Framework).

94 Bron: https://conflictsensitivity.org (Conflict Sensitivity).

95 Bronnen: https://info.undp.org/sites/bpps/SES_Toolkit/SES%20Document%20Library/Uploaded%20October%202016/UNDP%20Guidance%20Note%20how%20to%20conduct%20a%20gender%20analysis.pdf (UNDP); en https://eige.europa.eu/gender-mainstreaming/methods-tools/gender-analysis (EIGE).

96 Bronnen: https://eige.europa.eu (EIGE); en https://www.coe.int/en/web/genderequality/what-is-gender-mainstreaming (Raad van Europa).

97 Bronnen: https://www.unwomen.org/en/digital-library/publications/2010/1/introduction-to-gender-responsive-budgeting-and-aid-effectiveness (UN Women); en https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2019/621801/IPOL_STU(2019)621801_EN.pdf (Europees Parlement).

98 Bronnen: https://www.odi.org/publications/16991-ground-it-s-about-time-local-humanitarian-action (ODI: Local Humanitarian Action); https://hetnieuwe.viceversaonline.nl/2020/07/13/de-schaduwzijde-van-de-lokalisatie-agenda-stropen-van-lokaal-personeel/ (Vice Versa); en https://www.carenederland.org/carexpertise/publication/not-what-she-bargained-for-gender-and-the-grand-bargain/ (Care Nederland).

99 Bronnen: https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/migratie (Rijksoverheid); en https://www.cbs.nl/nl-nl/dossier/dossier-asiel-migratie-en-integratie (CBS).

100 Bronnen: https://www.vluchtelingenwerk.nl/feiten-cijfers/wanneer-ben-je-een-vluchteling (Vluchtelingenwerk Nederland); https://www.cbs.nl/nl-nl/achtergrond/2012/40/begrippenlijst-migratie-en-asiel/categoriaal-beschermingsbeleid (CBS); en https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/asielbeleid/aanpak-vluchtelingenproblematiek (Rijksoverheid).

101 Bron: https://www.cbs.nl/nl-nl/faq/specifiek/wat-verstaat-het-cbs-onder-een-allochtoon-#:~:text=Iemand%20met%20een%20migratieachtergrond%20is,geboren%20(de%20tweede%20generatie).&text=Meer%20in%20wie%20zijn%20de%20derde%20generatie (CBS).

COPYRIGHT

Cover: ´Herat, Afghanistan, 2020´, door Elaha Sahel, Oxfam

P. 3: ´Achi vrouwen in een hoorzitting´, Impunity Watch

P. 5: ´Diaspora vrouwenorganisatie lobbyt bij een provinciale delegatie in DRC´, DRCongo a la Carte

P. 7: ´Development of the fourth NAP 1325´, door Pascalle Karthaus

P. 8: ´Zonder vrouwen heeft vrede geen schijn van kans`, Minister Kaag bij verlenging mandaat UNAMA, 2018´, Ministerie van Buitenlandse Zaken

P. 10: ´Inzet Nederlandse gender adviseur in UNIFIL, 2017´, Verenigde Naties

P. 12-13: ´Juridische actie Achi zaak´, Impunity Watch

P. 14: ´Freshta Yaqobi, Herat, Afghanistan, 2020´, door Elaha Sahel, Oxfam

P. 21: ´Leersessie programmavoorstel Zuid-Sudan´, PLAN

P. 22: ´She Deals Project, DRC Mulonge´, War Child

P. 25: ´Gender and PVE/CVE and CT´, door Pascalle Karthaus

P. 29: ´Masuma Jami, Herat, Afghanistan, 2020´, door Elaha Sahel, Oxfam

P. 33: ´Groepstherapie met genocide overlevers in Kigali, Rwanda´, door Samer Muscati, Stichting Mukomeze en Impact: Center against Human Trafficking and Sexual Violence in Conflict

P. 37: ´Gender in operation course, Kenya´, Ministerie van Defensie

P. 38: ´NAP 1325 Signatory Event, 2018´, Ministerie van Buitenlandse Zaken

P. 40: ´NAP 1325 Signatory Event, 2018´, Ministerie van Buitenlandse Zaken

P. 60: 'Vrouwen beschermingsteam in Protection of Civilians kamp, Juba. Getraind door None Violent Peace Force.', door Anneke Zwetsloot, Ministerie van Buitenlandse Zaken

COLOFON

2020, Een publicatie van het Nederlandse NAP 1325 Partnerschap
Meer informatie: www.nap1325.nl

Een publicatie van
1325 DUTCH NAP PARTNERSHIP